

OMIN EVÄIN MAAILMALLE

Lastenkodista itsenäiseen elämään

LAHDEN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaali- ja terveysala

Sosionomi ylempi AMK

Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen

Opinnäytetyö

Kevät 2011

Paula Halonen ja Sanna Oinonen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaali- ja terveysalan laitos
Ylempi korkeakoulututkinto
Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen -koulutusohjelma

PAULA HALONEN & SANNA OINONEN:

OMIN EVÄIN MAAILMALLE – Lastenkodista itsenäiseen elämään

58 sivua, 11 liitettä

Kevät 2011

TIIVISTELMÄ

Kehittämishankkeemme tarkoituksena oli kartoittaa tutkimuksemme lastenkodin itsenäistyvälle nuorelle tarjoama tuki, sekä selkiyttää ja yhtenäistää itsenäistyvän nuoren kanssa tehtävää työtä. Kehittämishankkeemme koostui vuosina 2000–2009 lastenkodista pois muuttaneille nuorille tehdystä kyselyistä, sekä lastenkodin henkilökuntaa osallistavasta työpajatoiminnasta. Kysely toteutettiin kyselylomakkeella. Tutkimuksemme kehittämishanke toteutettiin hyödyntäen toimintatutkimusmenetelmän periaatetta.

Kyselylomakkeiden tuloksista nostimme esiin työmme kannalta keskeisimmät nuorten kokemukset itsenäistymisvaiheen haasteista, jotka kerroimme lukumäärinä. Kyselylomakkeilla saaduista vastauksista selkeimmin esiin nousi nuoren kokemus yksinäisyyden tunne. Vastaajat toivoivat tukea eniten asumiseen, asiointiin sekä taloudellisuuteen. Taloudellisuudella tutkimuksessamme tarkoitetaan kykyä hoitaa raha-asioita. Vastaajat toivat esiin, että omaohjaaja on ensisijaisesti elämänohjeiden antaja. Omaohjaajan koettiin olevan myös aikuisen malli / tukija sekä kuuntelija. Suurin osa vastaajista koki tärkeimmäksi elämässä eteenpäin auttajaksi avo- tai aviopuolison tai seurustelukumppanin, kun taas omaohjaajalla koettiin olevan vähäinen merkitys elämässä eteenpäin auttajana.

Henkilökunnalle pidettiin kolme työpajaa, joissa keräsimme hiljaista tietoa, konkreettisia toimintatapoja sekä kokemuksia alustavan toimintatavan käyttöönotosta. Hiljaisella tiedolla tarkoitetaan työntekijän oman henkilökohtaisen kokemuksellisen tiedon jakamista muille. Itsenäistyneille nuorille lähetetyillä kyselylomakkeilla haimme tietoa, miten kohderyhmämme on kokenut itsenäistymisensä lastenkodilta saadulla tuella.

Työpajoissa nousi esiin nuoruuden tukemiseen liittyviksi tärkeiksi asioiksi koko tukiverkoston kartoittaminen ja sen ylläpitäminen. Työryhmä koki tärkeäksi, että elämänhallintataitojen opetteleminen aloitetaan ajoissa. Vertaistuen vaikutus nuoreen nähtiin vahvana. Suunnitelmallisuus ja nuoren osallistaminen omien asioidensa hoitoon nousi ensisijaiseksi työvälineeksi. Työryhmä näki tärkeäksi, että heille mahdollistetaan koulutusta, joka tukee erilaisten työvälineiden ja menetelmien hallintaa.

Tutkimuksellisen kehittämishankkeemme tavoitteet toteutuivat ja työmme koettiin merkitykselliseksi. Tehdyn työn pohjalta oli selkeästi nähtävissä itsenäistyvän nuoren tuen tarve. Tutkimuksemme lastenkodissa keskitytään jatkossa enemmän siihen, että itsenäistyvän nuoren tuen tarve tulee huomioiduksi yhdessä luotuja työvälineitä hyväksi käyttäen.

Avainsanat: nuoruus, elämänhallinta, osallisuus ja omaohjaajuus

Lahti University of Applied Sciences
Master's degree in social services
Degree Programme: Protection of children's and youth's well-being

PAULA HALONEN & SANNA OINONEN:

WITH SUSTAINABILITY TO THE WORLD - From the children's home to the independent life

58 pages, 11 appendixes

Spring 2011

ABSTRACT

The Development Project research was designed to identify the support offered in the children's home to the service users for the process of independence and clarify and unify the support offered. The Development Project consisted surveys during years 2000-2009 filled by service users once they had moved out from the children's home and participatory workshops were organized for the employees of children's home. All surveys were conducted using questionnaires. The method for the study in Development Project was action research.

Based on the questionnaires we published statistics of the most meaningful challenges experienced during the independence phase of service users. The results showed clearly the emerging awareness of loneliness the youth experienced during the process. The respondents wished most aid for to housing, handling matters with running errands, and support with financing. The respondents highlighted that the child's personal guidance counselor helps primarily with life skills. Child's personal counselor was seen as an adult model and supporter and listener. The majority of the respondents felt receiving the main guidance from a live-in partner, a spouse or a dating partner, while the child's personal counselor was considered to be of a minor importance in every day life.

Staff participated in three workshops where we gathered the tacit knowledge, practical approaches and experiences which were created initially by patterns of work. Tacit knowledge means the employee's own personal experience-based knowledge being shared with others. With the questionnaires, we tried to gather information about our target group of services users who have experienced the independence process and their experiences of children's home and support given.

The results of the workshops show the importance of identifying and maintaining the support network of youth. The group felt that it is important to start to learn coping skills early. Peer influence was seen strong with young people. Planning and the inclusion of young people managing their own affairs increased as the primary tool. The results show that training for various tools and techniques for the work group will be supportive for professional development.

The work of research-development project was considered significant. Based on the work, the need for support was clearly visible for the young people to become independent. In the future the children's home will exploit tools created together for support in the process of independence.

Key words: adolescence, life, social inclusion and child's personal counselor

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	LASTENSUOJELUN LAITOSTYÖ	3
2.1	Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle	3
2.2	Lastenkoti	4
2.2.1	Arki lastenkodissa	5
2.2.2	Omaohjaaja nuoren tukena	6
2.3	Jälkihuolto	7
3	NUORUUDEN HAASTEET LASTENKODISSA	11
3.1	Nuoruuden elämänvaiheen tukeminen lastenkodissa	12
3.1.1	Nuoren osallistaminen	13
3.1.2	Elämänhallinta ja arjessa selviytyminen	14
3.2	Omaohjaaja itsenäistyvän nuoren tukena	14
4	TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN MENETELMÄT JA TAVOITTEET	17
4.1	Kyselylomakkeilla tavoiteltu tieto	20
4.2	Työpajojen tavoite hankkeessa	21
4.3	Eettiset kysymykset hankkeessa	22
5	TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSET	24
5.1	Kyselylomakkeilla saatu tieto	24
5.2	Yhteenveto kyselylomakkeiden tuloksista	28
5.3	Työpajat	29
5.3.1	Ensimmäisessä työpajassa yhdessä muotoutunut tieto	29
5.3.2	Toisessa työpajassa yhdessä muotoutunut tieto	34
5.4	Työmallin kokeilu käytännössä	39
5.5	Kolmannessa työpajassa yhdessä muotoutunut tieto	40
6	JOHTOPÄÄTÖKSET VIRHE. KIRJANMERKKIÄ EI OLE MÄÄRITETTY.	
7	POHDINTA JA PROSESSIN ARVIOINTI	47
8	JATKOTUTKIMUSAIHEET	51
	LÄHTEET	52

Liite 1: Tutkimuslupahakemus

Liite 2: Tutkimuslupa

Liite 3: Kyselylomakkeen saatekirje

Liite 4: Kyselylomake

Liite 5: Ensimmäisen työpajan esittelykirje

Liite 6: Sähköposti ensimmäisestä työpajasta poissaolleille

Liite 7: Muistutuskierroksen saatekirje

Liite 8: Toisen työpajan esittelykirje

Liite 9: Yhteiset käytänteet koekäytön tueksi

Liite 10: Kolmannen työpajan esittelykirje

Liite 11: Lastenkodin vastaavan ohjaajan kirje

1 JOHDANTO

Tämän päivän lastensuojelun asiakkaista osalla on vaikeuksia selviytyä normaaleista arkeen kuuluvista asioista. Osalla nuorista taas on kykyjä, mutta ne voivat olla piilossa tai taitoja ei haluta tai kyetä käyttämään. Samankaltaisia huomioita on noussut esiin useissa tutkimuksissa (ks. Huotari 2010; Turunen 2007; Reinikainen 2009; Aalto 2003.) Sosiaalityöntekijöillä on vastuu jälkihuoltonuorista, mutta työkenttä on niin laaja, ettei heillä ole ajankäytöllisesti mahdollisuutta tarjota niin kattavaa tukea kuin suurin osa jälkihuoltonuorista tarvitsisi.

Mäkelä & Saastamoinen (2009) nimeävät tutkimuksessaan jälkihuollon tavoitteeksi saattaa nuori itsenäiseen elämään. Kuitenkin heidän mukaansa jälkihuolto tulee nähdä nuoren kanssa sijaishuollossa vuosien ajan tehdyn työn jatkumona. Sijaishuollon päämääränä on kasvattaa nuori vastaamaan itse omasta elämästään (Laaksonen 2004, 10).

Honkinen (2009) on tutkimuksessaan selvittänyt elämänhallintavalmiuden pysyvyyttä nuoruusiässä. Tutkimustulosten mukaan lapsuusajan erilaiset käyttäytymisoireet ennustavat 18-vuotiaan nuoren heikkoa elämänhallintavalmiuden tunnetta. Johtopäätöksissä Honkinen (2009, 72) toteaa vahvan elämänhallintavalmiuden tunteen olevan kuormittavissa tilanteissa terveyttä ja hyvinvointia suojaava tekijä.

Tutkimuksellisen kehittämishankkeemme tavoitteena on luoda yhdessä lastenkodin henkilökunnan kanssa itsenäistymistä tukeva ja resurssien puitteissa oleva konkreettinen toimintatapa. Kehittämishankkeessamme toimintatavalla tarkoitetaan toisesta työpajasta esiin nousseista ajatuksista tehdyn yhteenvedon (liite 9) sekä Umbrella – työkirjan käyttämistä työvälineenä rinnakkain. Näin itsenäistyvälle nuorelle kyettäisi antamaan täysivaltaisempaa itsenäisen elämän ohjausta jo ennen jälkihuoltoon siirtymistä. Tällä toimintatavalla on tarkoitus mahdollistaa nuorelle paremmat edellytykset itsenäiseen elämään.

Olemme rajanneet kehityshankkeemme kohteeksi lastenkodista lähivuosina jälkihuoltoon siirtyvät nuoret. Itsenäistymiseen tarvittavia taitoja tulisi harjoittaa hy-

vissä ajoin nuoren taidot ja kyvyt huomioon ottaen. Tutkimuksellisen kehittämissankkeemme kohteena olevassa lastenkodissa on yksi itsenäistymisasunto, johon voi muuttaa aikaisintaan sinä vuonna, kun täyttää 18 vuotta. Tämä on vain yksi vaihtoehto harjoitella itsenäistymistä. Tarkoituksenamme on selkiyttää muuttoa edeltävää työtä, nuorelle annettavaa tukea sekä luoda yhdessä henkilökunnan kanssa yhteinen ja selkeä toimintatapa itsenäistyvän nuoren tukemiseen.

Kehittämishankkeemme aihe on työyhteisön kannalta ajankohtainen, koska tutkimuksemme lastenkodissa ei ole tällä hetkellä selkeää toimintatapaa itsenäistyvän nuoren tukemiseen. Tällä hetkellä nuoren tukeminen itsenäiseen elämänhallintaan on pitkälti työntekijästä ja hänen intuitioistaan kiinni. Eriarvoinen tuki herättää meissä huolta varsinkin niiden lastensuojelunuorten kohdalla, joilla ei ole tarvittavia eväitä itsenäistymiseen ilman kattavia tukitoimia.

2 LASTENSUOJELUN LAITOSTYÖ

Vuonna 2008 kodin ulkopuolelle sijoitettuna oli kaiken kaikkiaan yli 16 000 lasta ja nuorta. Edellisestä vuodesta sijoitettujen määrä on lisääntynyt kolme prosenttia. Sijoitettujen lasten- ja nuorten määrä lisääntyi niin kaupungeissa, taajamissa kuin maaseudullakin. Kodin ulkopuolelle sijoitetuista poikia on enemmän kuin tyttöjä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2009, 1-2.) Vuonna 2009 kodin ulkopuolelle sijoitettujen määrä oli vähentynyt puolitoista prosenttia vuodesta 2008. Valtakunnallinen lastensuojelutietojen keruu aloitettiin 1991 ja ensimmäistä kertaa tietojen keruun aloittamisen jälkeen sijoitettujen lasten määrässä kirjattiin laskua. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2010, 1.)

Huostaanotettuina tai kiireellisesti sijoitettuina oli kaiken kaikkiaan 11804 lasta vuoden 2008 aikana. Lastensuojelun avohuollon asiakkaiden määrä kasvoi lähes kahdeksan prosenttia verrattuna edellisvuoteen. Lastensuojelun asiakkaana ja avohuollollisten tukitoimien piirissä oli yhteensä yli 67000 lasta ja nuorta, joista kodin ulkopuolelle sijoitettuja oli 4804 lasta ja nuorta. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2009, 1.) Huostassa olevien lasten määrä väheni neljä prosenttia vuoden 2009 aikana. Suurin osa huostaanotoista tapahtui kiireellisen sijoituksen jatkumona. Kiireellisten sijoitusten määrä kasvoi 17 prosenttia vuodesta 2008. Huostaanotettuina tai kiireellisesti sijoitettuina oli vuonna 2009 kaikkiaan 12055 lasta. Avohuollon asiakkaiden määrä lisääntyi 5,1 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna, mikä selittyy osittain vuonna 2008 voimaan tulleesta uudesta lastensuojelulaista. (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2010, 2, 7.)

2.1 Lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle

Lapsi voidaan sijoittaa asumaan kodin ulkopuolelle avohuollon tukitoimena, huostaan otettuna, kiireellisesti sijoitettuna tai hallinto-oikeuden väliaikaisella määräyksellä sekä jälkihuoltona. Lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle myös yksityisesti. Päätösten perusteet ja tarkoitus sekä oikeudelliset vaikutukset voivat olla hyvinkin erilaisia. Sijaishuollon muotoja ovat muun muassa perhehoito, ammatillinen perhekoti, laitoshuolto tai muu lapsen tarpeiden mukainen sijoitusmuoto. (Saastamoinen 2008, 24-27.)

Lapset ovat täysin aikuisten armoilla, jolloin lapset jäävät yksin mikäli heidän hätäänsä ei haluta tai osata nähdä. Viime vuosina media on enenevässä määrin nostanut esille lapsiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua. (Kalland 2004, 133.) Päihde- ja mielenterveysongelmat ovat lisääntyneet perheissä, kun taas hoitoon pääsy on vaikeutunut pitkien jonojen vuoksi. Vaikka vanhempi ei pystyisikään olemaan lapselle turvallinen vanhempi tai huolehtimaan lapsen tarpeista millään tavoin, vanhempi voi kokea rakastavansa lastaan. Tällöin lapsen tilanne on tulkittava lapsen tarpeiden näkökulmasta. (Kalland 2004, 134.)

Lastensuojelulain 50§:n (LSL 2007) mukaan sijaishuoltopaikan valinnassa tulee kiinnittää erityistä huomiota huostaanoton perusteisiin ja lapsen tarpeisiin sekä lapsen sisarusuhteiden ja muiden läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lisäksi tulee mahdollisuuksien mukaan ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. (Räty 2007, 297.)

Lapsen sijoittava kunta on vastuussa siitä, että lapselle valitaan hänen tarpeitaan vastaava sijaishuoltopaikka. Sijaishuoltopaikan tulee olla sellainen, jossa lapsen tarpeenmukainen hoito ja huolenpito voidaan järjestää. Sijaishuoltopaikan valinnassa lapsen iällä ei ole lähtökohtaisesti merkitystä, vaan kyse on aina lapsikohtaisesta harkinnasta. Keskeisenä periaatteena sijaishuoltomuodon valinnassa on lapsen etu ja lapsen yksilölliset tarpeet. (Saastamoinen 2008, 27.)

Sijaishuolto voi olla lapselle tai nuorelle muutamien viikkojen tai useiden vuosien jakso kodin ulkopuolella. Joidenkin lasten sijoitus voi jatkua varhaisesta iästä täysi-ikäisyyteen asti. Peruslähtökohtana suomalaisessa lastensuojelussa on, että sijaishuolto on väliaikaista. (Pösö 2004, 203.)

2.2 Lastenkoti

Perinteisin lastensuojeluyksikkö on lastenkoti, jossa sosiaali- ja terveysalan ammattilaiset vastaavat ympärivuorokautisesti kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten hoidosta, ohjauksesta ja kasvatuksesta. Lastenkoteihin sijoitetaan kaiken ikäisiä lapsia ja nuoria. Lastenkodit pyrkivät yhä enemmän kodinomaisuuteen ja toimintaa kehitetään koko ajan vastaamaan normaalikodin arkea. Lastenkodissa pyritään

korostamaan ja tukemaan lasten ja nuorten omatoimisuutta osallistamalla heitä arjen askareisiin. Henkilökunnan moniammatillisuus ja tiimityöskentely ovat hyvän arjen ja kasvatuksen kulmakiviä. (Kemppinen 2000, 108.)

Lastenkotityön perustehtävä on lastensuojelullinen, eikä se siis ole mitä tahansa arkista toimintaa. Lastenkodeissa tehtävää työtä säätelevät lainsäädännölliset normit kuten myös lastenkotikohtaiset, institutionaaliset, sekä yleiset lapsiin ja lastensuojeluun liittyvät ideologiset painotukset. Lapsella on oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, sekä erityiseen suojeluun. Lastenkotityön tehtävänä on turvata lapsen oikeus tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen, turvalliseen kasvuympäristöön sekä erityiseen suojeluun. (Laakso 2009, 57.)

2.2.1 Arki lastenkodissa

Lastenkodin arjesta pyritään tekemään mahdollisimman kodinomaista, turvallista ja kuntouttavaa. Laakso (2009, 128-129) käyttää tutkimuksessaan lastenkotityöstä käsitettä "kotitapaisuus". Käsite tulee lastenkodissa olemisen ja työn tekemisen luonteesta johon liittyy näkemys tavanomaisen arjen merkityksestä lapselle. Kotitapaisuuden käsitteeseen liittyy myös ajatus tottumusten ja tapojen välittämisestä lapselle.

Lastenkodissa samankaltaisina toistuviin rutiineihin kuuluvat aamutoimet, säännölliset ruoka-ajat, iltatoimet ja nukkumaanmeno. Aikuiset ylläpitävät ja luovat struktuureja, joiden puuttuminen aiheuttaa lapsille ja nuorille stressiä sekä epävarmuutta. Lapsen on voitava tietää mitä milloinkin tapahtuu. (Sinkkonen, 2010, 10.)

Lastenkoti eroaa esimerkiksi sairaalahoidosta niin, että sairaalassa hoidetaan sairautta tai kuntoutetaan, kun taas lastenkodissa mahdollistetaan lapsen arki. Arjen mahdollistamisen lisäksi lastenkodissa pyritään tukemaan lapsen tai nuoren läheisverkoston rakentumista tai toimintaa. Näin toiminta kohdistuu arjen, sosiaalisten suhteiden, toiminnan sekä yksilön identiteetin tasolle. (Pösö 2004, 206.)

Pitkäaikaissijoitettujen ja lyhytaikaisesti sijoitettujen lasten ja työntekijöiden välisessä vuorovaikutuksessa voi olla suuriakin eroja. Laakso (2009, 175-176) on haastatellut väitöskirjassaan kahden lastenkodin työntekijöitä. Haastattelussa toisen lastenkodin työntekijä kertoi kuinka heillä ei oikeastaan edes ole tarkoituksenmukaista lapsen kiintyä aikuiseen sijoituksen aikana, koska sen pelätään tuottavan lapselle uuden hylkäämiskokemuksen. Kyseisessä lastenkodissa sijoitukset olivat lyhytaikaisia. Toisessa lastenkodissa Laakso kiinnitti huomiota lasten ja työntekijöiden keskinäiseen olemiseen, kyseisessä lastenkodissa lapset istuivat usein työntekijöiden sylissä tai kainalossa hellyyttä ja läheisyyttä hakien. Kyseisessä lastenkodissa työntekijöillä oli halua ja kykyä vastata kokonaisvaltaisesti lasten tarpeisiin.

2.2.2 Omaohjaaja nuoren tukena

Työntekijöiden ja lasten yhteinen tekeminen ja työntekijän läsnä oleminen muodostavat lastenkotiarjen itsestänselvyyden. Lastenkodin työntekijä on lapsen kanssa sekä arkisissa tilanteissa että virallisissa neuvotteluissa. (Laakso 2009, 140.) Omaohitajasuhde on ainutkertainen ja vastavuoroinen tunnesuhde aikuisen ja lapsen tai nuoren välillä, jossa lapsen tai nuoren on mahdollista korjata hänen kehitystään häirinneitä tunnekokemuksia (Timonen-Kallio 2008, 65).

Omaohjaajasuhde on henkilökohtainen, lapsen tarpeet huomioonottava vuorovaikutussuhde. Tällä vuorovaikutuksella on lapsen tunne-elämän vaurioita korjaava merkitys. Lapsen yksilöllinen huomioonottaminen on tärkeää. Tarkoitus on vastata ensisijaisesti lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. (Kyrönseppä, Rautiainen & Airio 1990, 7.) Vuorovaikutuksellisen omaohjaajasuhteen syntyminen ei aina ole itsestäänselvyys, eikä omaohjaajasuhteella ole aina tunne-elämän vaurioita korjaavaa merkitystä. Kyrönseppä ym. (1990) ottavat kantaa teoksessaan hyvin mustavalkoisesti omaohjaajan työnkuvaan ja omaohjaajan rooliin. Kannanoton mustavalkoisuus johtunee siitä, että teos on jo 21 vuotta vanha ja käsitteenä omaohjaajuus on muuttunut.

Tullessaan omaohjaajan luo, nuori odottaa tapaavansa läsnä olevan aikuisen, jonka kanssa nuori voi avoimesti ja luottamuksellisesti tehdä yhteistyötä. Jotta työ tuottaisi todellista tulosta, on tärkeää, että nuori saa kokemuksen kuulluksi tulemisesta ja osallisuudesta. (Bardy 2009, 127.)

Lapsen ja nuoren asioiden hoidossa omaohjaajalla on keskeinen asema (Tanskanen & Timonen-Kallio 2009, 14,13). Lastenkodin henkilöstöltä vaaditaan hyvin laaja-alaista ammattitaitoa sekä kykyä pitkäjänteiseen työskentelyyn (Timonen-Kallio 2008, 56). Tärkeänä tehtävänä omaohjaajalla on puhua sellaisista asioista, joita yleensä pohdiskellaan vain omassa mielessä tai joista helposti vaietaan. Omaohjaajan ajatellessa ääneen, punnitessaan vaihtoehtoja ja tarjotessa lapselle itselleen niistä todennäköisimmän, lapsi saa mielen toiminnasta sekä reflektiosta havainnollisen käsityksen. (Sinkkonen 2010, 11.)

Reinikaisen (2009, 148-151) tutkimuksessa nousi esiin tutkimushenkilöiden kokemukset siitä, millaiset kriteerit työntekijällä tulisi olla luottamuksellisen omaohjaaja-suhteen syntymiseen. Hyvän omaohjaajan kriteereiksi nousivat ammatilliset ja persoonalliset ominaisuudet, sekä se, että omaohjaaja osoitti välittävänsä nuoresta, kohteli nuorta yksilöllisesti, osoitti luottamusta nuorta kohtaan, eikä kyseenalaistanut nuoren kokemaa. Tärkeäksi kriteeriksi nousi myös omaohjaajan luoma turvallisuuden tunne.

2.3 Jälkihuolto

Sosiaalityöntekijöillä on vastuu jälkihuoltonuorista, mutta työkenttä on niin laaja, ettei heillä ole ajankäytöllisesti mahdollisuutta tarjota niin kattavaa tukea kuin suurin osa jälkihuoltonuorista tarvitsisi. Jälkihuollon kehittäminen toimivaksi ja toteutuskelpoiseksi on hyvin haasteellinen ja iso tehtävä. Edelleen on nuoria, joille ei löydy sopivaa ja riittävää jälkihuollon tukea (Lyyjynen & Kokko 2006, 3). Huollon aiheena on myös ne nuoret, jotka eivät ota annettua jälkihuollollista tukea vastaan.

Jälkihuollon yksilöllinen tarve on arvioitavissa lapsen tai nuoren sen hetkisen lastensuojelullisen tarpeen perusteella. Velvollisuus jälkihuollon järjestämisestä päättyy nuoren täyttäessä 21 vuotta. Jos katsotaan, ettei tarvetta ole, jälkihuolto voi päättyä aikaisemminkin, tai jos lapsi tai nuori kieltäytyy vastaanottamasta jälkihuoltopalveluita tai jälkihuoltoon liittyviä tukitoimia. Kunta ei voi rajoittaa jälkihuolto-oikeuden toteutumista esimerkiksi määrärahashaperusteilla. (Räty 2007, 391, 394.) Jälkihuollon tarkoituksena on tukea lasta ja nuorta hänen kasvussaan aikuisuuteen ja vastuullisuuteen (Räty 2007, 392).

Jälkihuoltoon liittyvät haasteet eivät ole vain suomalainen ilmiö. Esimerkiksi yhdysvaltalaisessa tutkimuksessa (Avery & Freundlich 2009, 247) tarkastellaan huostaanotettujen, 18 vuotta täyttäneiden valmiuksia itsenäistymiseen. Yhdysvalloissa 18 – vuotiaiden huostaanotosta poistuvien, itsenäistymiseen siirtyvien määrä kasvaa koko ajan. Vuonna 2005 24407 huostaanotettua ”yli-ikääntyi” pois sijaishuollon piiristä, mikä on paisunut 41 % vuodesta 1998 (Yhdysvaltojen sosiaali- ja terveysministeriö). Monet näistä nuorista siirtyvät aikuisuuteen ilman aikuisen tukea tai taloudellista tukea. Huostaanoton toimenpiteet kuten koti, taloudellinen tuki, terveydenhuolto, koulutus ja muut vastaavat tarpeet tyypillisesti päättyvät ennen kuin nuori on kehittynyt täyteen aikuisuuteen ja vastuuntuntoon.

Averyn & Freundlichin (2009, 248) tutkimuksen mukaan 18 – vuotiaat eivät ole kehittyneet itsenäiseen aikuisuuteen ja tarvitsevat voimakkaat sosiaaliset rakenteet selviytyäkseen. Kyseisessä tutkimuksessa suositeltiin muutoksia valtiollisiin ja kunnallisiin tukiin nuoren siirryttyä huostaanotosta itsenäiseen elämään taloudellisten ja sosiaalisten tukien avulla. Erityisen tärkeää on, että siirtymässä nuoruudesta aikuisuuteen tapahtuu sekä neuropsykologisia, sosiaalisia että sellaisia käytäytymiseen liittyviä muutoksia jotka edellyttäisivät tukitoimia nuoren itsenäisen elämän alun vaiheessa. Tiedot nuorten asumisjärjestelyistä, koulutusmalleista ja siirtymisestä työelämään kertovat nuorten olevan valmiita aikuisen rooliin n. 25 - vuoden iässä. Näiden tulosten perusteella siirtymävaihe aikuisuuteen on yleisesti myöhässä. Artikkelissa suositeltiin muutoksia valtion ja kunnallispolitiikkaan aikatauluilla ja sosiaalityöllä nuoren siirtyessä pois huostaanotosta.

Suomessakin on ollut pyrkimyksiä selkeyttää jälkihuoltoa, mutta jälkihuollon tukitoimista ei ole olemassa mitään selkeää toimintamallia, vaan käytännöt vaihtelevat eri kuntien välillä. Jälkihuollon käytännön toteutusta sanelevat kunnan taloudelliset resurssit, sekä käytettävissä olevat palvelut. Vuosina 2003-2006 toteutettiin Ehjä ry:n (Erityishuoltojärjestöjen liitto ry) Ajelehtimisesta sitoutumiseen – jälkihuoltoprojekti yhteistyössä Vantaan sosiaalitoimen kanssa vastaamaan jälkihuollon tarpeisiin (Lyijynen & Kokko 2006, 3).

Myös Nuorten Ystävät ry:n omistama Pohjolakoti toteutti vuosina 1998-2001 lastensuojelun jälkihuollon tutkimus- ja kehittämishankkeen Valjas-projektin. Valjas-projektissa tehdyn selvityksen mukaan jälkihuoltotyön aloittaminen hyvissä ajoin ennen sijoituksen päättymistä takaa paremmat edellytykset aloittaa itsenäinen elämä. (<http://www.nuorten-yst.fi/file.php?fid=213>. 7.1.2010.) Tupa-projekti, joka perustuu Valjas-projektista saatuihin kokemuksiin, toteutettiin vuosina 2002-2006. Projektissa kehitettiin lastensuojelun jälkihuollon yhteistoimintamalli yhteistyössä Helsinki - Espoo - Vantaan, Oulun sekä Iisalmen ja ympäristökuntien lastensuojelun viranomaisten ja sijaishuollon toimijatahojen kanssa. (Hietaniemi 2002, 2.)

Sijaishuollon tarve on lisääntynyt viimevuosien kuluessa, joten myös jälkihuoltoon siirtyvien nuorten määrä kasvaa. Näin sekä sijais- että jälkihuolto ovat haasteellisen tehtävän edessä: Miten auttaa nuorta siten, että hän selviytyisi myös jälkihuollossa? Sijaishuollon sekä lastensuojelun viranomaisten panostus jälkihuoltotyöhön on erityisen tärkeää. Tähän asti sijaishuolto ja jälkihuolto on mielletty erillisiksi osioiksi sen sijaan, että nähtäisiin ne yhtenä kokonaisuutena, josta sekä sijaishuollon, että lastensuojelun viranomaiset ovat yhdessä vastuussa.

(<http://www.nuorten-yst.fi/file.php?fid=213>. 21.1.2010.) Nuoren edun mukaisesti nuoresta olevien tietojen tulisi siirtyä nuoren mukana hänen siirtyessään sijaishuollosta jälkihuoltoon (Lyijynen & Kokko 2006, 14).

Tupa-projektin loppuraportin tulosten perusteella sijais- ja jälkihuollon kehittämistyössä tulisi huomioida erityisesti asteittaisen itsenäistymisen ajatus. Nuori tulee saattaa asteittain sijaishuollosta jälkihuoltoon, eivätkä nämä portaat saa olla liian korkeita. Tulevaisuudessa tulisi panostaa myös lähiverkoston kanssa tehtä-

vään työhön. Läheisverkoston merkitys voimavarana tulisi ymmärtää paremmin. Olisi tärkeää huomata projektissa esiin tullut viesti siitä, että nuoret kokevat vaikutusmahdollisuutensa lastensuojelun prosessissa liian pieneksi. (Mattila 2007, 67-68.)

3 NUORUUDEN HAASTEET LASTENKODISSA

Nuoruus on elämänvaihe, joka sijoittuu lapsuuden ja aikuisuuden, noin 11-22 ikävuosien välille. Nuoruus on yksilöllistä kehitystapahtumien ja kehitysmuutosten osalta. (Himberg & Laakso & Peltola & Vidjeskog 1998, 81.) Nuoruuden kehitystehtäviin kuuluu lapsuuden perheestä irrottautuminen, jotta nuori kykenee hiljalleen myös oman elämänsä valintoihin ja päätöksentekoon (Nurmi 2003, 256). Nuoren pyrkiessä erillistymään vanhemmistaan, hänen käyttäytymisensä voi olla hyvinkin ailahtelevaa ja rajua (Määttä 2007, 26). Yksi tärkeä kehityslinja on myös aikuiselämän rooleihin valmistautumista (Nurmi 2003, 257).

Sijoitetuilla nuorilla on taustallaan usein kokemuksia, jotka ovat luoneet ja vahvistaneet kielteistä minäkuvaa ja käsitystä omasta pahuudesta ja huonoudesta. Nuori on hyvin haavoittuvainen ja vaikutuksille altis. Nuoren identiteetin muodostumiseen vaikuttaa kaikki se, mitä hänestä sanotaan ja miten hänen kanssa toimitaan. Ohjaajien tehtävänä on saada nuori vakuuttuneeksi omasta luovuttamattomasta ihmisarvostaan sekä olla luomassa ja vahvistamassa myönteistä minäkuvaa. (Partanen 2005, 13.)

Lastenkoti voi näyttäytyä lapsille eri tavoin. Reinikaisen (2009, 189) mukaan ajallisesti ja paikallisesti sama nuorisokoti ei ole kaikille kokemuksena sama. Kokemukset vaihtelevat paljon ja voivat olla myös täysin vastakkaisia. Kokemukset vaikuttivat olevan yhteyksissä siihen, miten nuorisokodin on koettu vastanneen yksilöllisiin tarpeisiin kuten turvallisuuteen, yhteenkuuluvuuteen ja arvostukseen sekä odotuksiin.

Reinikaisen (2009, 191) tutkimuksessa selvisi, että itsenäisen elämän alkuvaihe oli suurimmalle osalle vaikeaa. Tutkimushenkilöt kokivat itsenäisen elämän alkuvaiheessa yksinäisyyttä, epävarmuutta ja levottomuutta – ajautuminen tilanteesta ja olosuhteista toisiin - ovat olleet vallitsevia kokemuksia monella näistä 16-18-vuotiaana itsenäisen elämänsä aloittaneista. Osa tutkimushenkilöistä toi esiin, ettei heillä ollut sosiaalista turvaverkkoa ympärillään, ei välttämättä edes yhtä ihmistä, jonka puoleen he olisivat voineet kääntyä ongelmissaan tai vaikeuksissaan. Suurin osa tutkimushenkilöistä kertoi kokeneensa jälkeenpäin, että halusivat itse lähteä

tai joutuivat lähtemään nuorisokodista pois liian varhain ja valmistautumattomina. Joillakin tutkimushenkilöillä säilyi tiivis suhde johonkin nuorisokodin työntekijään ja he pitivät tämän vaikutusta selviytymiseensä itsenäisen elämän alussa keskeisenä.

Suurin osa tutkimushenkilöistä oli kokenut nuorisokodin turvallisena, fyysisen ympäristön miellyttävänä ja työntekijöiden olleen pääsääntöisesti mukavia. He kokivat myös oppineensa nuorisokodissa asuessaan elämänhallintataitoja ja olivat kokeneet nuorisokodilla olleen myönteistä merkitystä heidän myöhemmälle elämälleen. Monen tutkimushenkilön kokema merkitys oli lähinnä siinä, että he pääsivät pois kestäättömistä kotioiloista. Erityistä lisäarvoa nuorisokoti ei elämisenpaikkana tarjonnut. (Reinikainen 2009, 193.)

3.1 Nuoruuden elämänvaiheen tukeminen lastenkodissa

Nuorten kanssa työskennellään heidän hoito- ja kasvatussuunnitelman mukaisesti. Hoito- ja kasvatussuunnitelmat ovat luonnollisesti erilaisia jokaisen kohdalla. Nuoret täytyy saada ymmärtämään, että jokaisella on erilaiset tavoitteet ja siksi myös niiden saavuttamiseen tarvittavat menetelmät ovat erilaiset. Yksilöllisyys- ja toisaalta yhteisöllisyysperiaatteen yhteen sovittaminen on laitoksissa yksi oikeudenmukaisen ja tasapuolisen kohtelun koetinkivi. (Partanen 2005, 15.)

Lastensuojelun piirissä olevilla lapsilla on monesti kokemuksia sivuun jäämisestä, loukatuksi ja hylätyksi tulemisesta. Monilla voi olla myös aiempia sijoituksia eri lastensuojelulaitoksiin. Hyvä tapa tukea nuorta on luoda häneen ajan kanssa lämmin, luottamuksellinen ja kunnioittava suhde ja auttaa häntä näkemään ja ymmärtämään oman tilanteensa. (Partanen 2005, 21.)

Jokainen nuori on erilainen jo lähtökohdiltaan. Tämän vuoksi nuoren yksilölliset tarpeet tulee huomioida, jotta nuori saa kohdennettua tukea, mikä palvelee juuri hänen tarpeitaan. Ohjaava kasvatusta on avointa ja vuorovaikutteista. Nuorelle annetaan vastuuta hänen kykynsä huomioiden ja nuoren mielipide otetaan huomioon päätöksenteossa. Rajat, jotka nuorelle asetetaan, perustellaan ja niissä ollaan johdonmukaisia. (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2007, 202.)

3.1.1 Nuoren osallistaminen

Sosiaali- ja kasvatusalan keskusteluissa on viime vuosina ollut paljon esillä lapsen osallisuus. Tämä johtuu ainakin osittain vuonna 2008 alussa voimaan tulleesta lastensuojelulaista, johon on sisällytetty uusi luku lapsen osallisuudesta. Lapsen oikeuksien tarkastelu on ollut yhtenä näkökulmana keskusteltaessa osallisuudesta. Lapsen oikeuksilla on yleensä tarkoitettu YK:n lapsen oikeuksia koskevaan yleis-sopimukseen perustuvia lasten ihmisoikeuksia. (Nivala 2010, 18; YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1989.)

Oranen (2007, 5) toteaa Lastensuojelun kehittämisohjelman osahankkeen raportissa osallisuuden olevan laajasti ymmärrettynä yhteisöön liittymistä, kuulumista ja siihen vaikuttamista. Yhteisön jäsenten huomioon ottaminen sekä jäsenten aktiivisuus ovat edellytyksenä osallisuuden rakentumiselle.

Osallisuus tarkoittaa oikeutta saada tietoa itseään koskevista asioista, oikeus ilmaista mielipiteensä niistä ja sitä kautta vaikuttaa omiin asioihin. Tämän perusteella nuoren näkökulma on otettava aina huomioon, häntä on informoitava häntä koskevista toimenpiteistä ja hänen mielipiteensä niistä on selvitettävä. Nuoren osallisuus on yksi lastensuojelun keskeisistä periaatteista, joten nuorella tulee olla mahdollisuus vaikuttaa häntä koskeviin asioihin. (Saastamoinen 2008, 63.)

Ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta on ratkaisevaa olla osallisena ja mukana asioiden käsittelyssä itselle merkittävissä yhteisöissä (Bardy, Salmi & Heino 2001, 125). Lapsilähtöisyys on työskentelyä, mikä perustuu lapsen tarpeisiin. Lapsi on aktiivinen osapuoli, joka omalta osaltaan vaikuttaa tapahtumiin. (Timonen-Kallio 2010a, 6.) Osallistuminen omaan elämänsäntekemiseen vaikuttaviin ratkaisuihin ja toimintaan antaa nuorelle mahdollisuuden rakentaa ymmärrystä itsestään kokonaisvaltaisesti (Bardy, Salmi & Heino 2001, 125).

Lastensuojelun ammattilaisten tulee tarjota lapselle ja nuorelle mahdollisuus osallistua, sekä kannustaa ja opettaa lasta ja nuorta tuomaan esille mielipiteitään ja käsityksiään. Erilaisten osallistumismahdollisuuksien kehittäminen ja osallistumishalun vahvistaminen ovat konkreettisia välineitä, joiden kautta pystytään tu-

kemaan osallistumista. Jotta onnistutaan rohkaisemaan lasta osallistumaan, tulee edistää lapsen itsetunnon, luottamuksen ja persoonallisten tarpeiden tiedostamista. (Timonen-Kallio 2010a, 6-7, 13.)

3.1.2 Elämänhallinta ja arjessa selviytyminen

Elämänhallinnalla tarkoitetaan kaikkea sitä, mitä yksilö tarvitsee selviytyäkseen yhteiskunnan asettamista normeista (Aaltonen, Ojanen, Vihunen & Vilén 2003, 185). Jokainen itsenäiseen elämään pyrkivä nuori asettaa aikuisuudelle omat yksilölliset tavoitteensa. Myös se, miten nuoren itselleen asettamat tavoitteet toteutuvat, on yksilöllistä. (Martikainen 2009, 10.) Elämänhallinnan käsitteellistäminen selkeytyy, kun se jaetaan sisäiseen ja ulkoiseen elämänhallintaan. (Aaltonen ym. 2003, 185.)

Sisäisellä elämänhallinnalla tarkoitetaan yksilön kykyä sopeutua elämässä vastaantuleviin erilaisiin olosuhteisiin ja tilanteisiin. Sisäinen elämänhallinta käsittää kaikki ne tavat, joilla yksilö luo elämäänsä merkitystä ja sisältöä. Sisäisen elämänhallinnan välineiksi koetaan sosiaaliset suhteet, perhe ja harrastukset. (Aaltonen ym. 2003, 185.)

Ulkoisella elämänhallinnalla tarkoitetaan sitä, kuinka paljon yksilö tuntee itse vaikuttavansa elämänsä olosuhteisiin, sekä yksilön kykyä ohjailla omaa elämäänsä. Ulkoiseen elämänhallintaan sisältyvät myös yksilön asettamat päämäärät, kuten koulutus ja ammatti. Työelämään sitoutumisella ja itse työllä on keskeinen merkitys yksilön itsenäistymisprosessissa ja elämänhallinnan saavuttamisessa, koska työelämässä mukana olo on itsearvostuksen perusta ja itse työ mahdollistaa toimeentulon. (Aaltonen ym. 2003, 185.) Aineellinen hyvinvointi tai se, että yksilö kokee olevansa henkisesti turvatussa asemassa, kertoo ulkoisesta elämänhallinnasta (Martikainen 2009, 16).

3.2 Omaohjaaja itsenäistyvän nuoren tukena

Lastenkodin ohjaajilla ja erityisesti omaohjaajalla on vastuullinen työ tukea ja ohjata nuorta itsenäiseen elämään tämän asuessa vielä lastenkodissa. Lapsen hen-

kilöhistorian kokoaminen sekä kasvatustyön ja itsenäisen elämän taitojen oppimisen toteutus on paljolti riippuvainen omaohjaajan henkilökohtaisista menetelmämieltymyksistä sekä menetelmäosaamisesta. Lasten ja nuorten itsenäistymisen ja itsenäisen elämän haasteet sekä se, miten ongelmat nimetään, käsitteellistetään tai miten niihin pyritään vaikuttamaan ja puuttumaan on kasvatuksen kannalta merkityksellistä. (Tanskanen & Timonen-Kallio 2009, 12.)

Voidakseen katsoa tulevaisuuteen luottavaisin mielin, siirtymävaiheessa olevan nuoren on tärkeä tietää mitä on tapahtumassa. Itsenäisyyteen kasvaminen ja ohjaaminen vaativat pitkäjännitteistä ja suunnitelmallista työtä lastensuojelunuoren kohdalla. Arjen perustaitojen puuttuminen nuoren siirtyessä itsenäiseen elämään saattaa tehdä tyhjäksi sijaishuollon aikaisen kokonaisvaltaisen työn. Tämän vuoksi työ itsenäisen elämän opettelussa on koettu tarpeelliseksi tehdä jo sijoituspaikassa. (Laaksonen 2004, 24-26.)

Lastenkodista lähdön valmistelu ja siihen valmentaminen on aloitettava riittävän ajoissa. Näin turvataan paremmin nuoren myönteisen kehityksen jatkuminen ja voidaan arvioida sitä, minkälaisia tukirakenteita nuori tarvitsee. (Känkänen 2009, 238.) Ohjaus ja neuvonta voidaan nähdä yhteisöä tai yksilöä tukevana keinona asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Ohjauksella ja neuvonnalla tavoitellaan hyvinvoinnin lisäämistä edistämällä sosiaalista muutosta ja itsenäistä elämänhallintaa. Työn kohteena on yksilön ja hänen ympäristönsä vuorovaikutus. (Onnismaa 2007, 21.)

Vuorovaikutuksessa ja sisäisessä dialogissa syntyy uusia tilanteita, jotka jäsentävät vuorovaikutusta ja kokemuksia. Dialogin voi tulkita keskusteluksi, jossa ihmiset rakentavat yhdessä tulkintaa, tarkoitusta ja merkitystä elämälleen sekä maailmalleen. Dialogi on syvempää todellisuuksien kuuntelemista kuin arkipuhe tai –ajattelu. (Onnismaa 2007, 45, 44.) Nuoren ja aikuisen dialogi on lähenemistä ja loittonemista, onnistumisen kokemuksia ja turhautumista. Prosessin lopputuloksena syntyy nuoren reflektiivisen kyvyn, omien tunnereaktioiden ja itseymmärryksen hallinnan paraneminen. Nuoren luottamuksen voittaminen tapahtuu tavallisesti omaohjaajasuhteessa. Omaohjaaja on nuorelle tärkein aikuinen lastenkodilla ja

hän viettää nuoren kanssa kahdenkeskistä aikaa sekä on läsnä arkisissa toiminna.
(Sinkkonen 2010, 11.)

Nuoren kohtaamisessa on tärkeää edetä nuoren ehdoilla ja hänen maailmastaan käsin. Tällöin nuorelle kohtaamisissa mahdollistuu läheisyyden säätely ja nuori pystyy etenemään omaan tahtiinsa. Nuori voi myös määritellä, millaisessa yhteistyössä hän haluaa olla ja milloin hän on valmis. Kun asioissa edetään nuoren ehdoilla ja riittävän pienin askelin, erilaiset arjen vuorovaikutustilanteet eivät pääse muodostumaan nuorelle ylitsepääsemättömän vaikeiksi.(Lämsä 2009, 189.)

4 TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN MENETELMÄT JA TAVOITTEET

Tarve tutkimukselliselle kehittämishankkeellemme syntyi työnantajan kanssa käydyn keskustelun ja oman, käytännöstä nousseen tarpeen ja huolen pohjalta. Tutkimuksemme kohteena olevan lastenkodin johtaja toi esiin tarvetta itsenäistyvän nuoren kanssa tehtävän työn panostamiseen, sillä itsenäistymiseen liittyvät ongelmat näyttäytyvät tällä hetkellä jälkihuollon puolella kasaantuneina ongelmina.

Kehittämishankkeemme tavoitteena on luoda yhdessä lastenkodin henkilökunnan kanssa itsenäistymistä tukeva ja resurssien puitteissa oleva konkreettinen toimintatapa. Näin itsenäistyvälle nuorelle kyettäisi antamaan täysivaltaisempaa itsenäisen elämän ohjausta jo ennen jälkihuoltoon siirtymistä. Tällä toimintatavalla on tarkoitus mahdollistaa nuorelle paremmat edellytykset itsenäiseen elämään.

Heino & Johnson (2010, 268, 274, 276) ovat tehneet tutkimuksen, jonka tarkoituksena on ollut tarkastella perheen, koulutuksen ja työelämän kautta sitä, miten lapsena tai nuorena huostaan otettuina olleet ovat kiinnittyneet yhteiskunnallisiin instituutioihin nuorina aikuisina. Elämänhallinnan ja selviytymisen mittapuuna käytettiin tietoja koko väestön samanikäisten perheasemasta, koulutuksesta ja työssäkäynnistä. Tutkimuksen tuloksista nousi selkeästi esiin se, että huostassa olleiden nuorten koulutustaso jäi huomattavasti matalammaksi ja työttömyysaste selvästi korkeammaksi kuin ei huostassa olleiden nuorten.

Kehittämishankkeemme tarkoituksena on parantaa itsenäistyvän nuoren valmiuksia selviytyä arjen haasteista hänen siirtyessään itsenäiseen elämään. Kehittämishankkeemme tarkoituksena on myös selkiyttää itsenäistyvälle nuorelle tarjottava tuki, työryhmän ymmärrys tuen tarpeelle ja tältä pohjalta rakentaa yhdessä lastenkodin henkilökunnan kanssa yhtenevä toimintatapa itsenäistyvän nuoren tukemiseen. Tavoitteisiin pyrimme seuraavien kehittämistehtävien avulla: Selvittää millaista tukea itsenäistyvä nuori tarvitsee pärjätäkseen yhteiskunnassa. ***Luoda yhdessä lastenkodin henkilökunnan kanssa selkeä toimintatapa itsenäistyvän nuoren kokonaisvaltaiseen tukemiseen.***

Kehittämishankkeessamme hyödynsimme toimintatutkimuksen viitekehystä.

Toimintatutkimus saa alkunsa käytännön ongelmista. Siksi toimintatutkimus on usein monen ihmisen yhteistä ongelmanratkaisua (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen & Saari 1995, 31). Toimintatutkimus pohjautuu vuorovaikutukseen, joka kohdistuu erityisesti sosiaaliseen toimintaan ja sen tarkoituksena on tuottaa tietoa käytännön kehittämiseksi. Toimintatutkimuksessa suunnitellaan ja kokeillaan uusia toimintatapoja. Yleensä toimintatutkimus on ajallisesti rajattu kehittämis- ja tutkimusprojekti. Tutkijan rooli toimintatutkimuksessa on osallistua tutkimaansa toimintaan tehden muutokseen tähtäävän intervention. (Heikkinen 2008, 16-17, 19.)

Toimintatutkimuksessa voidaan käyttää myös määrällisiä tiedonhankintamenetelmiä. Toimintatutkimus ei ole varsinaisesti tutkimusmenetelmä vaan lähestymistapa tai asenne, jossa tutkimus kytketään toiminnan kehittämiseen. (Heikkinen 2008, 36-37.) Käytimme tutkimuksellisessa kehittämishankkeessamme sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista lähestymistapaa. Strukturoidulla monivalintakyselylomakkeella pyrittiin saamaan tutkimuksen aineistoon selkeyttä ja vertailtavuutta. Tutkimuksemme kehittämishanke toteutettiin henkilökuntaa osallistavalla yhteistyöllä toimintatutkimuksellista menetelmää käyttäen.

Yksi toimintatutkimuksen lähtökohta on reflektiivinen ajattelu, jonka avulla pyritään pääsemään uudenlaiseen toiminnan ymmärtämiseen ja sitä kautta kehittämään toimintaa. Toimintatutkimuksen tavoitteena on löytää reflektiivinen tarkastelutapa, jossa tavanomaiset käytänteet kyetään näkemään uudessa valossa. (Heikkinen 2007, 201.) Toimintatutkimusta kuvataan spiraalina, joka johtaa jatkuvasti uusiin kehittämisideoihin. Useat perättäiset syklit muodostavat toimintatutkimuksen spiraalin. Spiraalissa ajattelu ja toiminta liittyvät toisiinsa peräkkäisinä suunnittelun, toiminnan, reflektion, havainnoinnin ja uudelleensuunnittelun kehinä. (Heikkinen, Rovio & Kiilakoski 2006, 80.)

Tutkimusaineiston analysointi aloitettiin silmäilemällä koko aineisto läpi. Tämän jälkeen lähdimme kokoamaan aineistosta vastauksia yhteen kysymys kerrallaan. Aineiston analysoinnissa olimme kiinnostuneita kysymyskohtaisesti kokemusten, eli havaintojen lukumääristä eli frekvensseistä. (Nummenmaa, Konttinen, Kuusi-

nen & Leskinen 1997, 115). Lukumäärinä kiinnostavimmat sekä työmme kannalta merkityksellisimmät vastaukset koostimme kuvioiksi.

Kehittämishankkeen kohderyhmä koostui Perhetukikeskuksen lastenkodin henkilökunnasta, lastenkodista itsenäistyneistä nuorista, sekä nuorista, joiden tulisi jo harjoitella itsenäistymiseen tarvittavia taitoja. Lähetimme kyselylomakkeen 11:lle vuosina 2000-2009 itsenäistyneelle nuorelle. Perhetukikeskuksen lastenkodissa oli tutkimushetkellä muutamia itsenäistymistaitoja harjoittelevia nuoria sekä muutama sellainen nuori, jonka tulisi harjoitella itsenäistymiseen tarvittavia taitoja. Kehittämishankkeemme toteutumisen edellytyksenä oli jo itsenäistyneiden nuorten sekä lastenkodin henkilökunnan osallistuminen.



KUVIO 1: Kehittämishankkeen toteutus ja aikataulu

Lähetimme kyselylomakkeet jo itsenäistyneille nuorille helmikuussa 2010 ja niiden vastausajaksi laitoimme kaksi viikkoa. Olimme varautuneet lähettämään yhden muistutuskirjeen mikäli tarve vaatii. Päädyimme käyttämään kyselylomaketta, koska kohderyhmämme asuvat eri puolilla Suomea ja tällä järjestelyllä kaikilla tavoittamillamme nuorilla oli mahdollisuus osallistua lastenkodin kehittämistyöhön. Lastenkodin henkilökunta keräsi kohderyhmän ja toimitti kyselylomakkeet heille.

Järjestimme henkilökunnalle kolme työpajaa, jossa he pääsivät meidän ohjauksellamme työstämään työyksikölleen heidän omia työtapojaan tukevan toimintatavan. Ensimmäinen työpaja järjestettiin maaliskuussa 2010 ja toinen toukokuussa 2010. Kolmas työpaja toteutettiin marraskuussa 2010. Työmme onnistumisen kannalta hiljaisella tiedolla ja sen nostamisella yleiseen tietouteen oli suuri merkitys.

4.1 Kyselylomakkeilla tavoiteltu tieto

Lastenkodin henkilökunta lähetti saatekirjeet (liite 3) ja kyselylomakkeet (liite 4) 11:lle lastenkodista vuosina 2000 - 2009 itsenäistyneille nuorille. Kyselylomake on perinteinen tapa kerätä tutkimusaineistoa, jota on käytetty 1930-luvulta alkaen. Kyselyn muoto vaihtelee kohderyhmän ja tarkoituksen mukaan. Joskus tutkija on itse paikalla aineiston keruussa tai sitten kysely voidaan suorittaa esimerkiksi postikyselynä. Tällöin vastaaja toimii itsenäisesti saamiensa ohjeiden pohjalta. (Valli 2007, 102.)

Kyselylomakkeilla haimme vastauksia siihen, miten itsenäistyneet nuoret olivat kokeneet jälkihuollon piiriin siirtymisensä. Kyselylomakkeeseen valikoitui strukturoituja monivalinta kysymyksiä, joiden katsoimme nopeuttavan ja helpottavan vastaamista. Kyselylomakkeeseen valikoitui ne kysymykset joiden katsoimme mahdollistavan tiedonsaannin tutkimuksemme kannalta oleellisiin asioihin. Sovelsimme osan kyselylomakkeen kysymyksistä Kiurun (2007) opinnäytetyöstä.

Eniten meitä kiinnosti, minkälaista tukea nämä kyseiset nuoret saivat itsenäistymiseen lastenkodilla asuessaan ja millaista hyötyä valmennuksesta oli ollut. Näi-

den vastausten tarkoituksena oli ohjata osaltaan työpajan sisällöllistä suuntaa. Jokainen tutkimusjoukkoon kuuluva henkilö on omanlaisensa yksilö, ja meille oli tärkeää, että saamme nostettua jokaisen yksilön kokemukset esiin. Näin pystyimme huomioimaan jokaisen tarpeet luodessamme yhdessä henkilökunnan kanssa uutta ja selkeää toimintatapaa. Ensimmäisellä kyselykierroksella vastauksia palautui 5 kappaletta, joten lastenkodin työntekijät lähettivät pyynnöstämme muistutuskierroksen (liite 7) tutkimushenkilöille. Kyselyyn vastasi yhteensä kymmenen henkilöä (N=10).

Tutkimuksen onnistumisen kannalta postikyselyn yksi riski on, ettei voida tietää, kuka kyselyyn on todellisuudessa vastannut. Onneksi tämä on vain niin sanottu marginaali-ilmiö, mutta kyselyn ja tutkimuksen suunnittelussa se on hyvä huomioida. Toisena riskinä on alhainen vastausprosentti. Postikyselyn etuna taas on, ettei se ole sidottu maantieteellisesti. Postikyselyn etuna on myös se, että vastaaja voi rauhassa ja ilman kiirettä tarkastella vastauksiaan. Lomaketta tehtäessä on hyvä miettiä sen pituutta suhteessa vastaajiin eli sitä, kuinka pitkään vastaajat jaksavat huolellisesti vastata. (Valli 2007, 106-107.) Tutkimuksemme vastausprosentti jäi pieneksi, joten oli perusteltua ja tutkimuksemme onnistumisen sekä luotettavuuden kannalta tärkeää uusia kyselykierroksia. Kyselymme oli rakennettu mahdollisimman selkeäksi. Testasimme kyselylomaketta kahdelle eri lastensuojelulaitoksesta itsenäistyneelle nuorelle. Näille nuorille ei tullut tarvetta esittää tutkijoille lisäkysymyksiä kyselylomakkeesta ja heidän mukaansa kysely oli helppo ymmärtää.

4.2 Työpajojen tavoite hankkeessa

Osallistava havainnointi on hyvä keino tutkia ja kehittää ajattelu- ja toimintatapoja sekä vuorovaikutusta työelämän toimijoiden kesken, että heidän toimintaansa liittyviä asioita ja ilmiöitä. Osallistavan havainnoinnin avulla saadaan tietoa tutkittavien omakohtaisista kokemuksista, yhteisön käsityksistä sekä näiden välisistä suhteista. Metodina osallistava havainnointi sopii hyvin, kun tutkittavasta yhteisöstä on ennestään vähän tietoa tai tieto ilmenee hiljaisena tietona. (Vilkka 2005, 120.)

Ensimmäisessä työpajassa maaliskuussa 2010 henkilökunta pohti omia työtapojaan sekä jakoi hiljaista tietoa työryhmän kesken. Ohjasimme keskustelua apukysymysten avulla. Työpajasta esiin nousseet hyväksi koetut tavat, tunteet sekä ajatukset kokosimme yhteen. Henkilökunnalla oli koko prosessin ajan mahdollisuus purkaa tuntojaan ja ajatuksiaan mallin toimivuudesta anonyymisti lastenkodin tietokoneelta löytyvään kehittämishanke-päiväkirjaan.

Toisessa työpajassa toukokuussa 2010 teimme yhdessä henkilökunnan kanssa toimintatavan koekäyttöön. Toimintatapa perustui ensimmäisen työpajan sekä itsenäistyneiden nuorten kyselylomakkeista saatujen vastausten antiin. Toimintatapa on ollut koekäytössä kesän ja alkusyksyn 2010 aikana ja sen käyttö kohdistettiin lastenkodilla sillä hetkellä itsenäistymisen kynnyksellä oleviin nuoriin.

Kolmannessa työpajassa marraskuussa 2010 keskustelimme kokeilussa olleen toimintatavan toimivuudesta ja muokkasimme työtapaa keskustelussa sekä päiväkirjassa esiin tulleiden kehittämisehdotusten perusteella. Työpajan jälkeen kokosimme lastenkodille työtavasta huoneen taulun.

4.3 Eettiset kysymykset hankkeessa

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on laatinut yhteistyössä suomalaisen tiedeyhteisön kanssa tutkimuseettisen ohjeistuksen hyvästä tieteellisestä käytännöstä ja sen loukkausten käsittelemisestä. Hyvä tieteellinen käytäntö edellyttää, että tutkijainoudattaa tiedeyhteisön tunnistamia toimintatapoja. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002, 3.) Rehellisyys, tarkkuus ja huolellisuus tutkimustyöhön liittyvissä asioissa, avoimuus, eettisesti kestävät menetelmät, muiden tutkijoiden työn asianmukainen huomioiminen ja kunnioittaminen, tutkimuksen asianmukainen suunnittelu, toteutus ja raportointi ovat hyviä eettisiä käytäntöjä (Hirvonen 2006, 31).

Hyvän käytännön loukkaukset voidaan jakaa kahteen ryhmään: piittaamattomuus hyvästä tieteellisestä käytännöstä sekä vilppi tieteellisessä toiminnassa. Raskaim-

pina tutkimusetiikan ja tutkijan ammattietiikan loukkauksina on pidetty vilppiä ja epärehellisyyttä. (Hirvonen 2006, 31.)

Yksi tärkeimpiä tutkimuseettisiä normeja on ihmisen yksityisyyden kunnioittaminen. Siihen velvoittavat tutkimusetiikka, kansainväliset sopimukset ja Suomen lait. Tutkimushenkilöiden anonymiteetin turvaaminen tutkimusjulkaisussa ymmärretään usein ainoaksi yksityisyyden kunnioittamiseksi tutkimuksessa. Tutkimushenkilöiden itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen sekä tietojen luottamuksellisuuden turvaaminen hyviä tietosuojakäytäntöjä noudattaen on kuitenkin yhtä tärkeää. (Kuula 2006, 124.)

Tutkimuksemme kyselylomakkeeseen vastattiin nimettömänä, joten vastaajan henkilöllisyys pysyi salassa. Kyselylomakkeita ei luovuteta muille. Kyselylomakkeet tuhotaan asianmukaisesti, kun emme niitä enää tarvitse. Näin varmistamme luottamuksellisuuden sekä vastaajan anonymiteetin.

5 TUTKIMUKSELLISEN KEHITTÄMISHANKKEEN TULOKSET

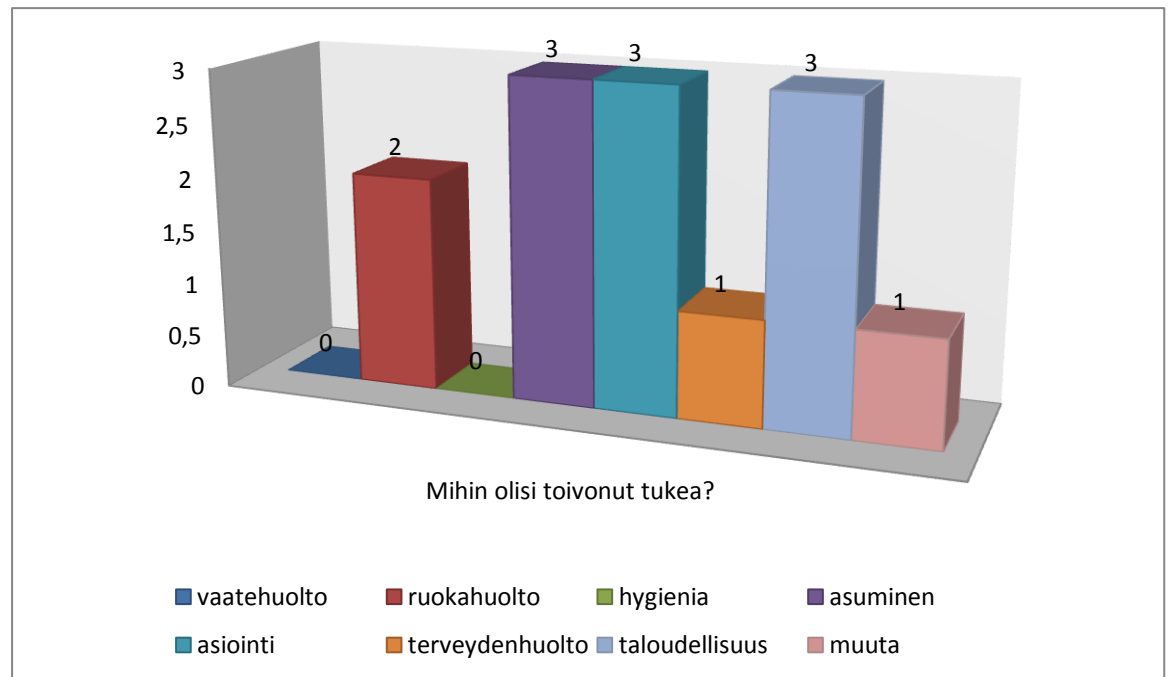
Tutkimuksellinen kehittämishankkeemme koostui kahdesta osasta; tutkimuksesta ja kehittämisestä. Kaikki tutkimustulokset kerättiin kyselylomakkeella ja ne perustuvat vastaajien antamiin tietoihin sekä heidän kokemuksiin asioista. Vastauksiin voi liittyä mahdollisuus epätarkkuuteen, koska sijoituksesta saattoi olla pitkä aika. Kuitenkin saatoimme aistia rehellistä ja suoraa kerrontaa vastaajien elämästä avointen kysymysten vastauksien perusteella.

Kehittämisosio oli kaksijakoinen. Toisaalta halusimme kehittää lastenkodin työmenetelmiä tukemaan itsenäistyvää nuorta ja toisaalta saimme myös kokemuksen siitä, miten hyvä ja toimiva työyhteisö kykenee toimimaan saumattomasti yhteisen päämäärän saavuttamiseksi.

5.1 Kyselylomakkeilla saatu tieto

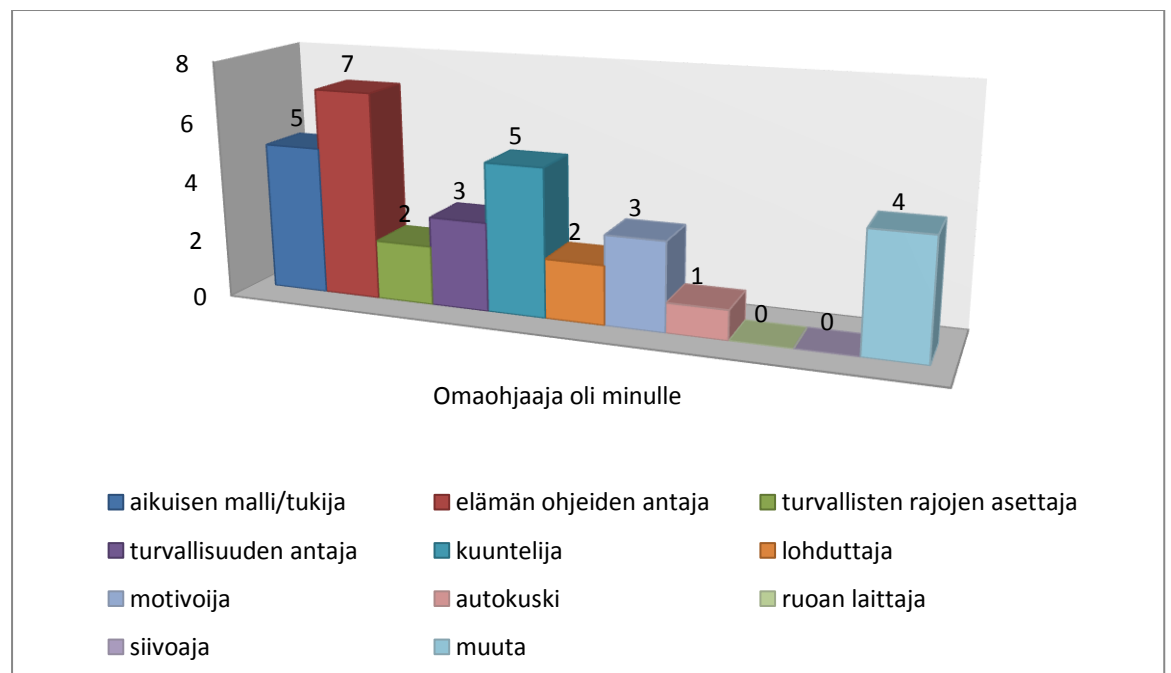
Kyselylomakkeisiin vastanneista kaksi oli miehiä ja kahdeksan naisia. Vastaajien ikäjakauma oli 17-24 vuotta. Vastaajista puolet oli ollut sijoitettuna avohuollon tukitoimena ja puolet huostaan otettuja. Sijoitusten pituudet vaihtelivat 0-5 vuotta. Tutkimuksemme kannalta sijoituksen pituudella tai muodolla emme nähneet olevan merkitystä.

Kaikki vastaajat kokivat lastenkodissa eletyn ajan olleen heidän elämässään merkityksellistä. Heistä neljä koki merkityksen olleen hyvin suuri ja neljän vastaajan mukaan merkitys oli ollut melko suuri. Kaksi vastaajista koki elämän lastenkodissa olleen jossain määrin merkityksellinen heidän elämässään.



KUVIO 2. Mihin olisit toivonut tukea?

Kysyttäessä mihin nuoret olisivat halunneet tukea, eniten toivottiin tukea asumiseen, asiointiin sekä taloudellisuuteen. Vähiten tukea koettiin tarvittavaksi vaatehuoltoon, hygieniaan ja terveydenhuoltoon. Vastaajista neljä jätti vastaamatta kysymykseen.



KUVIO 3. Omaohjaaja oli minulle.

Kysyttäessä kokemuksia omaohjaajan roolista, suurin osa vastaajista oli valinnut elämän ohjeiden antajan olevan omaohjaajan ensisijainen tehtävä. Tärkeässä roolissa koettiin olevan myös aikuisen malli/tukija sekä kuuntelija. Sen sijaan vähemmän merkitystä koettiin olevan turvallisten rajojen asettajan, lohduttajan ja autokuskin rooleilla. Vastaajilla oli mahdollisuus valita myös kohta muuta, mitä? Tämän kohdan valitsi neljä vastaajaa;

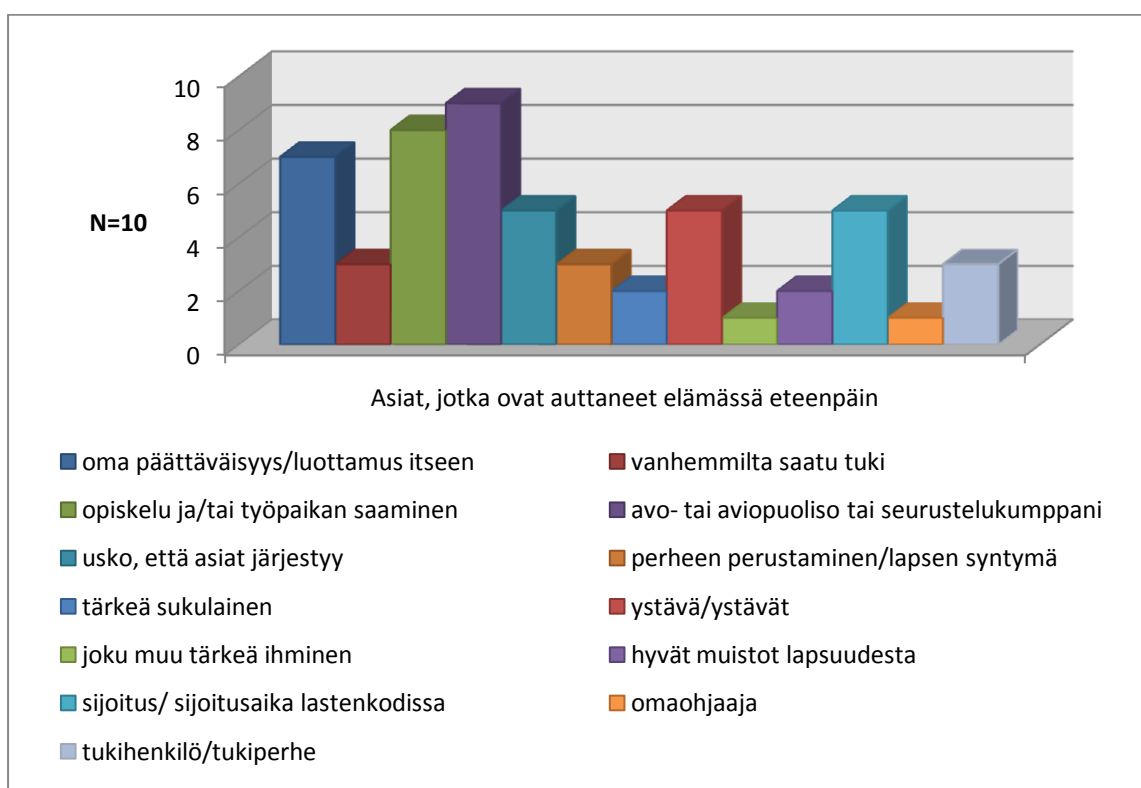
”Nimetty henkilö”

”Hyvä tuttava, kaveri”

”Ihana ihminen, tärkeä elämässäni”

”Äiti”

Näissä neljässä vastauksessa on selvästi nähtävissä vastaajien kokemusten ääripäät. Kun joku kokee omaohjaajan olevan vain nimetty henkilö, niin toinen vertaa omaohjaaja-suhdettaan äiti-lapsi-suhteeseen.



KUVIO 4. Mitkä asiat ovat auttaneet elämässäsi eteenpäin?

Kysyttäessä asioita, jotka ovat auttaneet eteenpäin, suurin osa vastaajista nosti tärkeimmäksi asiaksi avo- tai aviopuolison tai seurustelukumppanin. Tärkeässä roolissa koettiin olevan myös oman päättäväisyyden ja luottamuksen itseen sekä opiskelu- ja/tai työpaikan saaminen. Sen sijaan vähemmän merkitystä koettiin olevan omaohjaajalla.

Kysyttäessä, mitä ohjausta nuori oli saanut itsenäistymiseensä, suurin osa vastaajista nimesi saaneensa ohjausta asumiseen liittyvissä asioissa. Asumiseen liittyvät asiat olimme eritelleet asunnon hankinnaksi, puhtaanapidoksi ja kalustamiseksi. Hieman alle puolet vastaajista koki saaneensa ohjausta vaate- ja terveydenhuoltoon sekä taloudellisuuteen liittyvissä asioissa. Vastaajista kaksi ilmoitti saaneensa ohjausta henkilökohtaisesta hygieniastaan huolehtimiseen. Yksi vastaajista totesi:

”Olen aina ollut itsenäinen ja joutunut jo hyvin nuorena opettelemaan itse”

Sisällytimme kyselylomakkeeseen yhden avoimen kysymyksen. Avoimessa kysymyksessä tiedustelimme millaisia haasteita nuori oli kohdannut itsenäiseen elämään siirtyessään.

”Yksin eläminen oli hankalaa öisin tarkistin kaikki kaapit ja kolot nukuin vasara sängyn vieressä.”

”Rahojen riittäminen. aina välillä miettii miten kaikki saa maksettua, mutta onneksi lastenkodin puolella pistettiin sosiaali-ihmisiin aina välillä ”vauhtia”. Muutosta ensimmäinen haaste oli kalusteiden hankinta, koska kun olin avohuollossa minulle ei kuulunut minkäänlaisia tukia/etuuksia itsenäistymiseen.”

”Yksin olo.”

”Yksinäisyyden kohtaaminen, laskujen maksu.”

”Öh, en vissiin mitään.”

”Yksinäisyys.”

”Yksinäisyys. Kaikkien tarvittavien asioiden muistaminen.”

”Yksinäisyyden tunne kun olin tottunut että ympärillä jatkuvasti pyörii paljon väkeä.”

”En osaa sanoa.”

Yksi vastaajista jätti vastaamatta edellä mainittuun kysymykseen.

Viimeisen kysymyksen esitimme hymiöin (liite 4), millaisena vastaaja kokee elämänsä vastaushetkellä. Vastaajista viisi koki elämänsä olevan kahden hymiön arvoinen ja neljä koki elämänsä olevan yhden hymiön arvoinen. Vastaajista yksi merkitsi olevansa kahden ja yhden hymiön puolella välissä. Vastaajista kukaan ei ympäröinyt suru-hymiötä, josta voimme päätellä vastaajien kokeneen elämänsä vastaushetkellä hyväksi. Tutkijoina emme kuitenkaan voi lähteä tulkitsemaan, mitä vastaajat kokevat hyvän elämän olevan sisällöltään.

Vastaajista yksi halusi kyselymme kautta välittää viestin lastenkodin henkilökunnalle:

”Hoitsuille! Olette aina sydämessäni vaikkette aina mielessä.”

5.2 Yhteenveto kyselylomakkeiden tuloksista

Kaikki kyselyyn vastanneet kokivat lastenkodilla olleen merkitystä heidän elämässään. Kyselyyn vastanneet toivoivat eniten tukea asumiseen, asiointiin ja taloudellisuuteen (Kuvio 2.). Omaohjaajan roolin vastaajat kokivat hyvin yksilöllisesti. Ensisijaisesti omaohjaajan rooliksi koettiin elämänohjeiden antaja (Kuvio 3.). Avo-, avio- tai seurustelukumppanin koettiin auttaneen vastaajia eniten elämässä eteenpäin (Kuvio 4.). Itsenäiseen elämään siirtymisen suurimpana haasteena vastaajat kokivat yksinäisyyden.

Vastauksista nousi esiin tarve lähteä kehittämään itsenäistyvälle nuorelle tarjottavaa tukea. Katsoimme tarpeelliseksi viedä työpajoihin kyselystä esiin nousseita vastaajien kokemuksia, jotta henkilökunta voisi yhdessä lähteä kehittämään toimintaa vastaamaan entistä paremmin asiakkaan tarpeisiin.

5.3 Työpajat

Työpaja menetelmä on sosiaalista kehittämistoimintaa, joka edellyttää ihmisten aktiivista osallistumista ja vuorovaikutusta. Kehittämistoiminnan perusteita, toimintatapoja ja tavoitteita voidaan tarkastella avoimen dialogin avulla. Toikko & Rantasen (2009, 90-91) mukaan osallistamisen ja osallistumisen käsitteet liittyvät tiiviisti toisiinsa. Osallistaminen on ulkoapäin vaikuttamista, jolloin toimijoita ohjataan tai jopa pakotetaan osallistumaan. Osallistuminen puolestaan on sisältäpäin vaikuttamista, jolloin toimijalla on omat motiivit osallistua toimintaan.

5.3.1 Ensimmäisessä työpajassa yhdessä muotoutunut tieto

Olimme 2 viikkoa ennen työpajaa laittaneet jokaiselle lastenkodin työntekijälle kirjeen (liite 5), missä esittelimme hieman tulevan työpajan sisältöä ja ideaa. Paikalla ensimmäisessä työpajassa oli 4 lastenkodin työntekijää, yksi työntekijä oli sairauslomalla ja yksi vuosilomalla. Poissaolijoille laitoimme pidetystä työpajasta sähköpostia, johon laitoimme työpajan alustuksen ja apukysymykset tehtäväksi antoineen (liite 6), jotta nämäkin työntekijät pystyisivät antamaan oman panoksensa työpajaan.

Työpajan aloitimme toivottamalla tervetulleiksi työntekijät. Tämän jälkeen kerroimme alustuksena, mikä meidän tutkimuksellinen kehittämishankkeemme on, miksi olimme valinneet juuri tämän aiheen ja miksi halusimme toteuttaa hankkeemme työpajoilla ja jo itsenäistyneille nuorille lähetetyillä kyselyillä.

Kerroimme ensimmäisen työpajan tarkoituksena olevan hiljaisen tiedon esiintuominen ja sen jakaminen työyhteisössä. Totesimme, että lastenkodin työntekijöillä

on vankka kokemus ja pitkä työhistoria takanaan ja näin ollen jokaiselle kehittyneen vuosien aikana oma tapa tehdä töitä. Toimme esiin hiljaisen tiedon jakamisen tärkeyttä, jotta jokainen itsenäistymisen kynnyksellä oleva nuori saisi mahdollisuuden tasa-arvoiseen, yhtenevään tukeen.

Hiljaista tietoa on vaikea määritellä. Laajasti määriteltynä hiljaiseen tietoon sisältyy kaikki se intuitiivinen, myyttinen, ruumiillinen, geneettinen, kokemusperäinen ja arkityyppinen tieto, jota ihmisellä on. (Koivunen 1997, 98-99.) Kaikissa työyhteisöissä hiljaisen tiedon tunnistaminen ja siirtäminen on ilmiönä varsin keskeinen, vaikka se ei ole aina työyhteisön omin voimin tehtävissä ja itsestään selvää. Kyse on työyhteisön arvomaailman ja vuorovaikutuksen kehittämisestä sekä henkilöstön kehittämiseen ja johtamiseen liittyvien jo olemassa olevien keinojen tehokkaammasta käytöstä. Tiedon siirtämisen ongelmana voi olla tiedon tahallinen tai tahaton panttaaminen. Tiedon panttaaja voi ymmärtää tiedon vallankäytön välineeksi tai henkilökohtaiseksi omaisuudeksi. (Moilanen, Tosala & Virtainlahti 2005, 12, 35.)

Kokemuksellisen asiantuntijatiedon käsite eli hiljainen tieto liitetään usein sosiaalityöhön. Käsite nähdään sosiaalityölle sekä rasitteena että mahdollisuutena. Jos hiljaiseen tietoon vedoten estetään asiantuntijuuden siirtämistä ja jakamista, se voi olla rasite. Mahdollisuutena hiljainen tieto haastaa tulemaan esille tekstinä ja puheena sosiaalityöstä. Kirjoittaminen on yksi mahdollisuus kehittää sosiaalityötä: kokemuksellinen tieto jäsentyy, syntyy uusia oivalluksia, uutta ymmärrystä ja niiden kautta uudenlaista toimintaa. (Ryynänen & Vornanen 2001, 3.)

Kehotimme lastenkodin henkilökuntaa pohtimaan pareittain, mitä kaikkea arvokasta hiljaista tietoa heillä on ja kirjaamaan ne ylös. Kehotimme työntekijöitä keskustelemaan parin kanssa myös toistensa työmalleista ja tavoista. Laitoimme seuraavat apukysymykset esille keskustelun tueksi; *millä tavoin olet tukenut omaohjattavaasi? Minkälaisia työvälineitä olet käyttänyt itsenäistyvän nuoren tukemiseen?*

Alustus herätti ajatuksia esimerkiksi siitä, missä menee puolesta tekemisen raja. Esimerkki – ajatus: Terveystukitoimet, jos nuori ei itse suostu varaamaan lääkäriai-

kaa, ohjaajan on se varattava. Totesimme, että aikuisen velvollisuus on tukea, osallistaa ja auttaa nuorta itsenäistymispyrkimyksissä, kun taas nuorella on oikeus olla vastaanottamatta tarjottua apua ja tukea.

Alustuksen jälkeen parit ottivat oman tilansa ja keskustellen alkoivat kerätä ajatuksiaan paperille. Työntekijöillä oli puolituntia aikaa työskentelyyn, jonka jälkeen jatkoimme yhdessä kokoamalla yhteen esiin nousseita ajatuksia. Työryhmä nosti esiin nuoruuden tukemisen peruspilareiksi koko tukiverkoston kartoittamisen ja sen ylläpitämisen. Kantavien ihmissuhteiden tukeminen, vahvistaminen ja rohkaisu sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen koettiin tärkeäksi. Avoimen ilmapiirin mahdollistamiseen työryhmä näki rohkaisevan ja kannustavan ilmapiirin luomisen.

Työryhmä pohti erityisen tuen tarpeessa olevia nuoria ja mistä heille saadaan tuki, joka palvelisi heidän erityisiä tarpeitaan. Toisaalta tuen määrän ja laadun arvioinnin oikea-aikaisuus pohditutti työryhmää. Työryhmä toi esiin jälkihuollon sisällön ja merkityksen esiin tuomisen nuorelle ajoissa, jotta nuorella olisi mahdollisuus saada tuetusti ymmärrys lastenkodin jälkeisestä elämästä ja jälkihuollon tarjoamasta tuesta.

Työryhmä toi vahvasti esiin vertaistuen vaikutuksen nuoreen. Työryhmä näki nuoren olevan vastaanottavainen nimenomaan toisten nuorten tarjoamaan kokeukselliseen vertaistukeen. Tätä kautta nähtiin tärkeäksi kannustaa nuorta näkemään ystäväpiirissään ne, joiden vertaistuki on pitkällä aikavälillä katsottuna nuoren elämää voimauttavaa.

Työryhmän mukaan nuoren kyky hallita raha-asioitaan, hoitaa kotiaan ja laittaa ruokaa olivat oman talouden hallinnan kriteereitä. He kokivat, että näitä asioita kyetään opettelemaan sekä tukemaan lastenkodilla aikuisjohtoisesti. Lastenkodin työntekijän tuki ja kannustus löytää opiskelu- tai työpaikka sekä sen ylläpitäminen koettiin myös tärkeäksi. Työryhmän näkemyksen mukaan nuoren osallistaminen vastuullisuuteen oman talouden hallinnan ja opiskelu-/työhallinnan löytämisestä sekä sen ylläpitämisestä vaikuttaa positiivisesti nuoren kykyyn itsenäistyä. Työ-

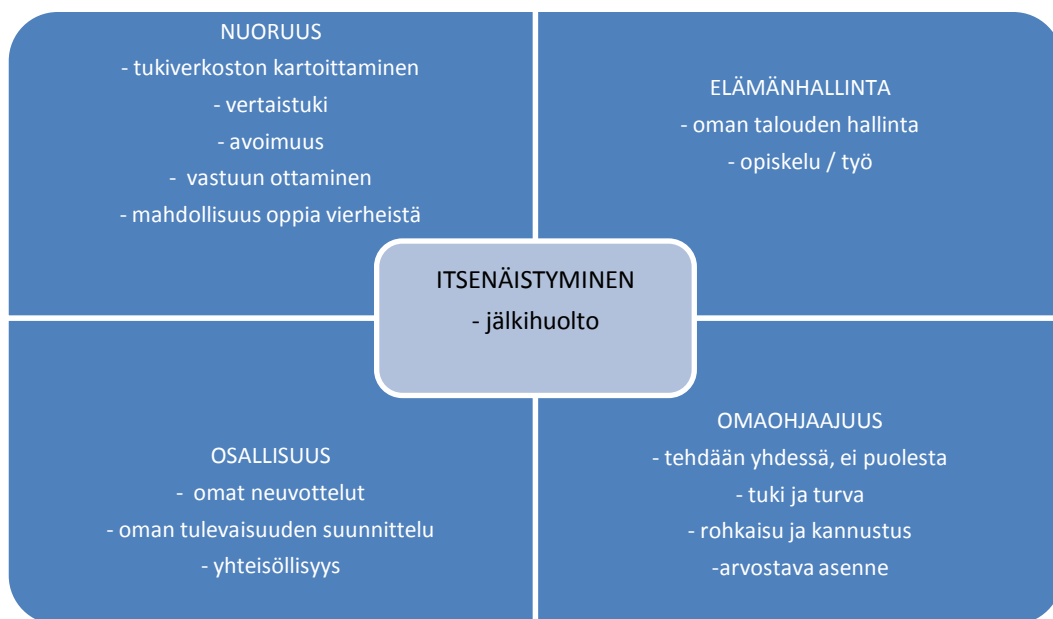
ryhmässä painotettiin kuitenkin työntekijän osallisuutta nuoren osallisuuden ja osallistumisen tukemisessa.

Työryhmä toi esiin nuoren kyvyn ottaa vastuuta omasta elämästään suurimpana haasteena. Työryhmä nosti omaksi kritiikikseen tavan tehdä asioita nuorten puolesta silloin, kun nuori ei itse asioitaan hoida. Tästä kumpusi keskustelu siitä, ettei toiminta ole nuoren itsenäistymistä tukevaa. Työryhmä näki itse mahdollisuutensa vaikuttaa nuoreen puolesta tekemisen vastineeksi nuoren kanssa yhdessä tekemisen. Työryhmä näki tämän tavan mahdollistavan nuoren voimaantumisen siten, että nuorella on suurempi mahdollisuus pärjätä itsenäisessä elämässään.

Työryhmän mielipide oli, että nuorella pitää olla mahdollisuus oppia myös virheiden kautta. Samalla työryhmä pohti, millä eri tavoin he ovat tukeneet nuorta tämän epäonnistuessa. Sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseksi ja onnistumisen edellytykseksi koettiin avoin keskustelu, mikä mahdollistaa myös epäonnistumiset. Omaohjaajuuteen työryhmä halusi nostaa nuorta arvostavan asenteen, sekä turvan merkityksen nuoren kykyyn vastaanottaa tarjottua tukea. Työryhmä näki lastenkodin prosesseissa nuorta osallistavia elementtejä. Nuorta koskevien neuvotteluiden rakenne on selkeästi nuorta osallistava, neuvotteluiden sisältö rakentuu suurelta osin nuoren kuulemiseen sekä nuoren kokeman esiintuomiseen.

Lastenkodin työryhmä koki nuoren oman tulevaisuuden suunnittelun mahdollistamisen nuorelle mielekkääksi tavaksi ottaa osaa omaa elämäänsä koskeviin asioihin. Työryhmän mukaan mahdollinen tukihenkilö, joka nuorta voisi tukea jälkihuoltoon siirtymisessä, olisi hyvä olla nuorelle entuudestaan tuttu aikuinen. Tällöin nuoren olisi helpompi vastaanottaa annettuja ohjeita ja neuvoja.

Keskustelussa nousi esiin se, kuinka uuteen nuoreen tutustuminen vie aikaa, kun nuori sijoittuu lastenkotiin vasta esim. 16 – vuotiaana. Myös tukihenkilöpolitiikasta Järvenpäässä keskusteltiin. Työntekijät toivat esiin, että he ovat toimineet sijoituksen päätyttyä vielä omaohjattavansa tukihenkilönä. Yleisen keskustelun anti oli, ettei tätä mallia koettu järkeväksi. Omaohjaajalla tulisi olla kyky ja mahdollisuus päästää irti nuoresta.



KUVIO 5. Itsenäistyvän nuoren tuen tarve osa-alueittain.

Kokosimme kuvioon 5. työpajassa vahvimmin esiin nousseet teemat, joiden kautta tutkimuksemme lastenkodin henkilökunta kykenee tukemaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti itsenäistyvää nuorta. Vahvimmin esiin nousseet teemat olivat nuoruus, elämänhallinta, osallisuus ja omaohjaajuus. Nuoruutta työryhmä pohti kokonaisvaltaisen tuen tarjoamisen kannalta. Työryhmä nosti tärkeimmiksi tukirakenteiksi nuoruudelle tukiverkoston kartoittamisen, vertaistuen, avoimuuden, vastuunottamisen sekä mahdollisuuden oppia virheistään. Elämänhallintaan itsenäistyvä nuori tarvitsee henkilökunnan mukaan eniten tukea oman talouden hallintaan sekä opiskeluun tai työhön. Nuoren osallisuus kokonaisuudessaan koettiin tärkeäksi. Omat neuvottelut, oman tulevaisuuden suunnittelu ja yhteisöllisyys koettiin tärkeimmiksi välineiksi tukea nuoren osallisuutta. Omaohjaajuus nähtiin tärkeänä välineenä itsenäistyvän nuoren tukemiseen. Itsenäistyvän nuoren kanssa työskentelyssä nähtiin tärkeäksi se, ettei tehdä nuoren puolesta vaan tarpeen vaatiessa ennemminkin yhdessä ohjaten. Omaohjaaja nähtiin itsenäistyvän nuoren tukena ja turvana, ihmisenä, joka rohkaisee ja kannustaa. Omaohjaajalta vaaditaan nuorta arvostavaa asennetta.

Myöhemmin työstäessämme työpajoista saamaamme tietoa, totesimme kaaviosta 5 tulevan tutkimuksemme lastenkodille huoneen taulu. Huoneen taulun on tarkoi-

tus muistuttaa työntekijää siitä, mitkä kaikki tekijät yhdessä antavat parhaimmat lähtökohdat onnistua itsenäistyvän nuoren kanssa tehtävässä työssä.

Sovimme, että lähetämme kaikille lastenkodin työntekijöille esiin tulleet asiat sähköpostitse ja kerroimme prosessin etenevän niin, että he miettivät esiin tulleiden asioiden pohjalta käytännön esimerkkejä tavoistaan ja toimistaan. Esitimme toiveen, että työntekijät voisivat listata kehittämishankkeen kokeilussa nousseita ajatuksia tietokoneella olevaan tiedostoon ”hautumaan”. Kerroimme, että seuraavassa työpajassa tarkoituksenamme on käydä keskustelua tiedostoon kirjatusta asioista.

Tutkijoiden roolina ja tehtävänä oli saada työryhmä näkemään hiljainen tieto käyttökelpoisena työvälineenä ja mahdollisuutena. Tutkijoina koimme, että työryhmä näki työvälineen käyttökelpoisuuden ja lähti pelottomasti kokeilemaan hiljaisen tiedon jakamista pareittain. Kokemus hiljaisen tiedon jakamisesta oli positiivinen, joten näkemyksemme mukaan hiljaisen tiedon jakaminen koettiin mahdollisuudeksi ja mielekkääksi tavaksi tehdä työtä. Hiljaisen tiedon jakamisen prosessin tuloksena syntyi huoneen taulu.

5.3.2 Toisessa työpajassa yhdessä muotoutunut tieto

Jaoimme viikkoa ennen työpajaa työryhmän jäsenille kirjeen (liite 8), missä esitimme tulevan työpajan sisältöä sekä edellisen työpajan ja kyselyiden tuomaa antia.

Päivän teemana oli koota konkreettisia ja yhtenäisiä käytäntöjä itsenäistymisen tukemiseen. Tarkoituksena oli koota yhdessä päätetyt konkreettiset käytännöt yksiin kansiin. Henkilökunta kirjasi pareittain ylös konkreettisia käytäntöjä, jotka kokosimme yhteen keskustellen niistä.

Laitoimme seuraavat apukysymykset esille; *kuinka lähtisit vastaamaan kyselystä esiin nousseisiin asioihin konkreettisella tasolla? Kuinka lähtisit vastaamaan työryhmästä esiin nousseisiin asioihin konkreettisella tasolla?*

Paikalla oli kaikki lastenkodin työntekijät. Aloitimme työpajan toivottamalla työryhmän jäsenet tervetulleiksi sekä kertaamalla päivän teeman, joka jo kirjeessä oli esiteltynä. Esittelimme uuden Umbrella -kansion (Timonen-Kallio 2010b), josta oli kirjeen mukana pieni tutustumispaketti. Olimme keväällä 2010 Eeva Timonen-Kallion järjestämässä Umbrella-työmenetelmän käyttöönoton koulutuksessa. Koulutus syvensi aiempaa tietouttamme Umbrella-kansion käytön mahdollisuuksista. Toimme esiin Umbrella-kansion kautta tuen tarpeen laajuutta, joka itsenäistyvällä nuorella on. Umbrella-kansio on tarkoitettu tukemaan ohjaajia heidän työssään itsenäistyvän nuoren tukemisessa. Toimme esille, että kansio toimii työn tukena yhdessä yhteisten käytäntöjen kanssa. Kerroimme Umbrella-kansion mahdollisuuksista, kuinka sitä voi käydä läpi ohjaajan katsomassa järjestyksessä lapsen elämäntilanne, tarpeet ja kyvyt huomioon ottaen.

Umbrella-työkirjamenetelmä on ammatillinen menetelmä, jonka on kehittänyt lastenkodissa työskentelevät työntekijät. Työkirjamenetelmä sisältää lastenkodin omaohjaajatyön keskeiset työtavoitteet ja työtehtävät. Työkirja sisältää materiaalia ja käytännön keinoja arjen taitojen oppimiseen sekä lasten ja nuorten kanssa tehtävään identiteettityöhön. Työkirjamenetelmällä on erityisesti haluttu tuoda lapsen ääni kuuluviin hänen elämässään sekä vahvistaa lapsen ja omaohjaajan välistä suhdetta. Työkirjaa käyttäneiden omaohjaajien kokemusten mukaan tärkeintä menetelmän käytössä on se, että ammatilainen itse uskoo käyttämänsä menetelmän toimivuuteen ja uskaltaa käyttää omaa luovuuttaan menetelmän soveltamisessa. (Timonen-Kallio 2010b, 4-5.)

Umbrella-työkirja jakautuu seitsemään osioon, joita ovat;

1. Minä itse
2. Sosiaaliset suhteet
3. Koulutus, ammatti, työ
4. Raha-asiat
5. Hyvinvointi
6. Koti
7. Rikokset

(Timonen-Kallio 2010b, 7.)

Työpajassa keskustelua herätti, kuinka vain yksi kyselyyn vastanneista oli kokenut saaneensa tukea omaohjaajaltaan itsenäistymiseensä. Työryhmä pohti, tarkoittiko vastaaja, että heidän työpanoksensa on ollut riittämätöntä tai huonoa. Asiasta puhuttaessa esille nousi, että kysyttäessä ”Mitkä asiat ovat auttaneet sinua elämässäsi eteenpäin” (Kuvio 4.) vastaajista kuusi oli kokenut sijoitus-/sijoituksen ajan lastenkodissa tukeneen heitä itsenäistymisessä. Työryhmä pohti, tarkoittaako tämä, että itsenäistyvää nuori olisi kokenut saaneensa tukea kaikilta työryhmän jäseniltä, eikä vain omaohjaajalta. Ohjasimme keskustelua oikeaan suuntaan, koska työryhmä alkoi pohtia, ketkä vanhoista asiakkaista olisivat mahdollisesti vastanneet mitään. Muistutimme, että tämän päivän tarkoituksena on saadun materiaalin ja työpajatoiminnan kautta kehittää omaa työtä nykyisiä ja tulevia nuoria varten, eikä kiinnittää ajatuksiaan jo pois muuttaneiden kokemuksiin.

Työryhmä koki suunnitelmallisuuden olevan avain asemassa mahdollistaessa nuoren elämän hallinnan toteutumista. Säännöllinen yhteydenpito verkostoon koettiin olevan merkityksellinen tuki nuorelle, johon kyetään vaikuttamaan jo nuoren asuessa lastenkodissa. Työryhmä nosti esiin säännölliset omaohjaaja tapaamiset, jolloin omaohjaajalla olisi mahdollisuus antaa tukensa nuorelle hänen yksilölliset tarpeensa huomioon ottaen. Lisäksi työryhmä näki suunnitelmallisuuden olevan tärkeää nuoren jokaista elämänhallinnan aluetta ajatellen. Selkeää yksilöllistä jälkihuoltosuunnitelmaa peräänkuulutettiin.

Työryhmä näki Umbrella-kansion työvälineenä, joka mahdollistaa lapsen arjenhallintataitojen kehittymisen. Umbrella koettiin selkeäksi ja mielenkiintoiseksi, koska sen käyttöä ei ole määritelty niin, että se söisi työntekijän oman persoonallisen tavan tehdä työtä. Työryhmä piti hyvänä, että Umbrella-kansiosta löytyy pilkottuna hyvinkin arkisia asioita, jotka helposti otetaan itsestäänselvyytenä. Umbrella-kansio-työskentelyllä on mahdollisuus tehdä näkyväksi ne taidot, joita nuoren tulisi vielä harjoitella. Työryhmä näki Umbrella-kansion -työskentelymallin tukevan nuoren osallisuutta.

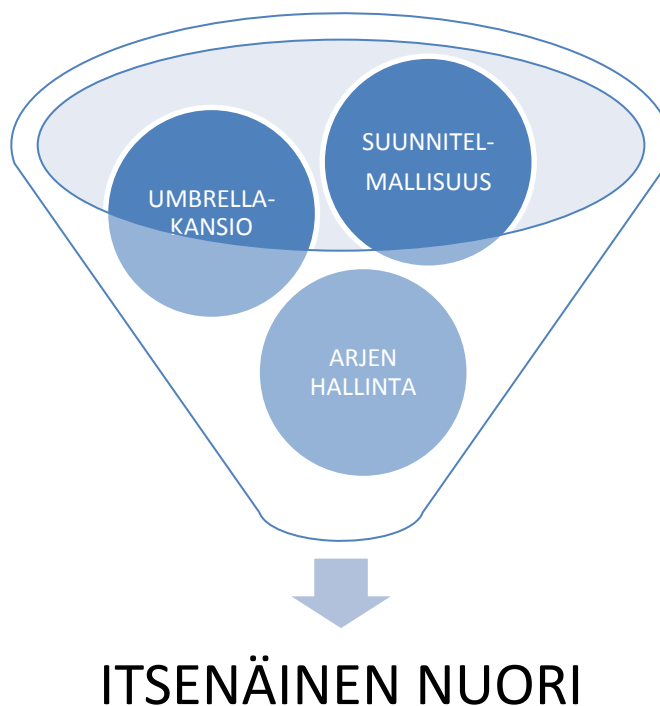
Työryhmä pohti kyselyissä esiin tullutta vastaajien kokemaa yksinäisyyden tunnetta. Pohdintaa aiheutti lähinnä se, miten yksinäisyyden tunnetta voitaisiin vähentää jo ennen kuin nuori itsenäistyy. Työryhmä esitti mahdollisuutena jättää

nuori sovitusti yksin lastenkodille esimerkiksi silloin, kun itse lähtee kauppaan. Tällöin nuori saisi kokemuksen yksinolosta. Myös hiljainen tunti, jolloin nuori koulusta palattuaan viettää tunnin omassa huoneessaan läksyjä tehden koettiin hyväksi. Työryhmä näki hiljaisen tunnin mahdollistavan nuoren harjoittelua olla itseksensä. Keskustelua työryhmässä herätti työntekijän yövalvominen. Ajatuksena oli, ettei kukaan vanhempi kotonaankaan valvo lastensa unta. Työntekijät kokivat, ettei lasten turvallisuus kärsi, vaikka vuorossa oleva nukkuisikin. Toisaalta esiin nousi ongelmana se, ettei nukkumisesta voida maksaa samaa palkkaa kuin valveil-
laolosta.

Työryhmä nosti esiin nuoren osallistamista omien asioidensa hoitoon. Koettiin, että nuoren tulisi osata soittaa itselleen lääkäriin aika tai varata kampaaja tai hoi-
taa asioitaan eri virastoissa. Tämän taidon harjoitteluun tuetusti aikuisen aut-
tamana nähtiin nuoren itsenäistymisen onnistumisen yhtenä edellytyksenä. Ruoan-
laittotaito nostettiin myös tärkeäksi taidoksi. Toisaalta keskustelua herätti lasten-
kodilla olevan keittiöhenkilökunta. Lähinnä pohdintaa herätti, voiko keittiöhenki-
lökunnalta ottaa pois heidän työtehtäviään ja miten ko. henkilökunta suhtautuisi
ajatukseen. Toisesta näkökulmasta käsin työryhmä pohti nuoren oikeutta oppia
taidot, joilla hän pärjää aikuisena.

Lastenkodin yhteydessä olevassa itsenäistymisasunnossa asuvan nuoren kanssa
tehdään sopimus, mihin kirjataan tapaamisaikoja ja sääntöjä sekä muuta yksi-
löidysti tärkeää. Työryhmä pohti, miten itsenäistymisasunnossa asuvaa nuorta
voitaisiin tukea selkeämmin ja kontrolloidummin. Itsenäistymisasunnossa asuvaa
nuorta kutsutaan välillä syömään lastenkodille ja tavataan häntä säännöllisesti
omaohjaaja tapaamisilla. Myös itsenäistymisasunnossa asuvan nuoren lähiverkos-
ton yhteydenpitoa pyritään tukemaan. Työryhmä esitti mahdollisuutena aloittaa
ruokarahan antaminen pilkotusti esimerkiksi kahden viikon välein, jotta nuori
oppisi säännöstelemään rahan käyttöä. Taitojen kartuttua, ruokarahaa voitaisiin
alkaa antamaan kuukausittain.

Keskusteluista esiin nousseiden asioiden yhteenvetona syntyi seuraava kuvio.



KUVIO 6. Itsenäinen nuori.

Kokosimme toisesta työpajasta esiin nousseita ajatuksia yhteen ja teimme niistä yhteenvedon ”Meidän yhteisesti sovitut käytänteemme itsenäistyvän nuoren tukemiseen” (liite 9). Yhteenvedon toimitimme lastenkodille henkilökunnan työn tueksi. Yhteenvedo toimii dokumenttina työryhmän tekemästä ajatustyöstä työpajoissa.

Tutkijoiden roolina ja tehtävänä oli saada työryhmä tuottamaan konkreettisia ja yhtenäisiä käytäntöjä itsenäistymisen tukemiseen sekä tutustuttaa työryhmä Umbrella-työkirja – menetelmään. Koimme, että työryhmä sai paljon selkeitä ja käytökelpoisia ajatuksia itsenäistyvän nuoren tukemiseen. Näkemyksemme mukaan oli tärkeää koota kaikki käyttökelpoiset ajatukset ylös, jotta ne toimisivat jatkossa muistin tukena työntekijöille. Saimme työryhmän kiinnostumaan Umbrellasta työvälineenä ja koimme, että työryhmä sisäisti ajatuksen Umbrella-kansion käyttökelpoisuudesta työvälineenä lastenkodissa. Näkemyksemme mukaan Umbrella-työkirja nähtiin hyvänä työvälineenä itsenäistyvän nuoren itsenäistymisprosessis-

sa. Koimme, että työryhmä löysi myös itsestään käyttökelpoisia tapoja toteuttaa nuoren itsenäistymisprosessia suunnitelmallisesti.

Tarkoituksenamme oli yhdessä työryhmän kanssa tuottaa toimintatapa, jolla tarkoitetaan toisesta työpajasta esiin nousseista ajatuksista tehdyn yhteenvedon (liite 9) sekä Umbrella – työkirjan käyttämistä työvälineenä rinnakkain.

5.4 Toimintatavan kokeilu käytännössä

Pyysimme työryhmän jäseniä ottamaan yhteenvedon rinnalle Umbrella-kansio koekäyttöön, jotta saisimme käytännön kokemuksista tietoa. Tätä tietoa oli tarkoitus käyttää hyödyksi viimeisessä työpajassa. Koekäyttöaika oli puoli vuotta. Teimme lastenkodin tietokoneelle kansion, mihin kehoitimme työntekijöitä kirjaamaan tuntemuksiaan koekäytöstä, jotta ne eivät unohdu. Kansioon tuli prosessin aikana kolme kommenttia. Kommentit sisälsivät toteamuksia hyvästä aihevalinnasta ja yleisesti aiheen tärkeydestä. Pohdimme oliko tietokoneella ollut kansio liian raskas tapa purkaa tuntemuksiaan. Työpajoissa henkilökunta reflektoi ja toi puheissaan avoimesti esiin ajatuksiaan prosessista. Pohdimme myös koettiinko tietokoneella ollut kansio raskaan työn ohessa liian haastavaksi ja aikaa vieväksi tavaksi kirjoittaa ulos ajatuksiaan. Lastenkodin henkilökunta koostuu pääsääntöisesti ikäluokasta, jolle tietokoneen käyttö ei ole helppoa.

5.5 Kolmannessa työpajassa yhdessä muotoutunut tieto

Lähestyimme työryhmää sähköpostitse noin kaksi kuukautta ennen viimeistä työpajaa. Sähköpostissa muistutimme työryhmää Umbrella – kansion käyttöönotosta sekä tietokoneella olevasta kehittämishankkeen kansioista. (liite 10). Laitoimme viimeisen työpajan sisältöön liittyvät seuraavat apukysymykset sähköpostiin; ***kuinka käyttöönotto on sinun kohdallasi onnistunut? Mitä ongelmia/haasteita olet kohdannut? Nouseeko kokeilun aikana muita huomioitavia tai kehitettäviä asioita itsenäistyvän nuoren tukemiseen ja mitä? Mitä pitäisi vielä tehdä?*** Näin

työryhmän jäsenet pystyivät pohtimaan viimeisen työpajan sisältöä etukäteen ja työpajaan varattu aika pystyttiin hyödyntämään mahdollisimman tehokkaasti.

Kokemukset käyttöönotosta olivat yksilöllisiä. Osa työryhmästä kertoi omaohjattavansa kokeneen Umbrellatyöskentelyn lapselliseksi, eivätkä kaikki omaohjattavat olleet halunneet muistella lapsuuttaan. Toisaalta tutkimuksemme lastenkotiin oli juuri sijoittunut pieniä lapsia, jotka veivät mahdollisuutta painottaa työtä itsenäistyvän nuoren tukemiseen. Kaikki työryhmän jäsenet vastaavaa ohjaajaa lukuun ottamatta kertoivat kuitenkin ehtineensä jo hieman tutustua Umbrellaan käytännössä. Vastaavan ohjaajan roolin todettiin olevan erilainen kuin muiden ohjaajien. Vastaava ohjaaja tulee seuraamaan työmallin käyttöä kehityskeskusteluissa.

Kokemuksissa tuotiin esiin myös onnistumisia. Työryhmän jäsenistä osa oli kokeillut Umbrellaa soveltaen. Umbrellaa oli kyetty hyödyntämään nuoren kanssa keskusteluissa soveltaen, sekä nuorelle oli annettu mahdollisuus tehdä tai tutustua tehtäviin ennakkoon. Umbrella -menetelmän käyttö itsenäistymisasunnossa asuvan nuoren kanssa koettiin tärkeäksi.

Työryhmä näki Umbrellan mahdollisuutena havainnollistaa nuorelle ne alueet, joissa hänellä on vielä puutteita. Työskentelyn oikea-aikaisuutta korostettiin myös. Nuoren motivoimista työskentelyyn pidettiin haasteellisena. Umbrella nähtiin työvälineenä hoito- ja kasvatussuunnitelmaa tehtäessä ja tällä ajatuksella työryhmä ajatteli, että Umbrella voitaisiin ottaa käyttöön heti uuden nuoren muuttaessa lastenkotiin.

Haasteina nähtiin omaohjaajan ajanpuute ja se, ettei omaohjattavan kanssa ole onnistuttu luomaan vahvaa vuorovaikutussuhdetta. Nuoren mielentilan vaihtelut sekä kiinnostuksen puute nähtiin esteenä työskentelyn onnistumiselle. Toisaalta keskusteluissa nousi esiin joidenkin nuorten kyvykkyys kirjoittaa itse. Tällöin nähtiin omaohjaajan voivan haastatella nuorta Umbrellan kysymyksillä. Umbrella-työkirjassa kysytään erilaisia asioita, esimerkiksi *”Mistä voit saada tietoa eri ammanteista?”* *”Mitkä olisivat sellaisia asioita, jotka voisivat haitata tai estää ammattiin opiskelua?”* (Timonen-Kallio 2010b, 50). Omaohjaaja voi esittää nämä

kysymykset nuorelle ja kirjata nuoren tuottamat vastaukset nuoren puolesta niin kuin nuori on ne kertonut.

Työryhmä koki Umbrellan parhaimmillaan auttavan nuorta itsenäistymään ja kehittämään itseään. Umbrellalla on mahdollisuus vaikuttaa itsenäistymisen haasteisiin, nuoren tiedostaessa osaamisalueensa hän on valmiimpi itsenäiseen elämään. Umbrellan avulla voidaan koota nuorelle myös hänen omaa historiaansa.

Työntekijän näkökulmasta Umbrella luo pohjaa yhteiseen keskusteluun. Umbrella jäsentää asiat selkeästi, eikä mikään elämänhallinnan osa-alue unohdu. Parhaimmillaan Umbrella antaa kuvaa pidemmän aikavälin kehityksestä. Helppokäyttöisyys ja sovellettavuus koettiin käytön kannalta tärkeäksi. Toiveena työryhmä esitti, että talousasioiden hoito-osiossa voisi olla enemmän tietoa rahan lainaamisesta ja siihen liittyvistä riskeistä.

Työryhmä näki nuoren hyötyvän Umbrella-työskentelystä myöhemmin elämässään, vaikkei sitä työskentelyhetkellä osaisikaan arvostaa. Nuori voi palata kansion ääreen myöhemmin elämässään. Ihanteellisimmaksi koettiin mahdollisuus työstää nuoren kanssa kansiota pitkällä aikavälillä. Työryhmä pohti myös, pitäisikö Umbrellan läpikäymistä edellyttää itsenäistymisasuntoon pääsyn ehtona. Työryhmä näki tärkeänä vanhempien tiedottamisen Umbrellan aloittamisesta nuoren kanssa sekä sen, että vanhemmille kerrottaisi Umbrellan tarkoitus.

Tutkijan roolista käsin koimme kolmannesta työpajasta saadun tiedon tärkeimmäksi elementiksi kyvyn jakaa omakohtaisia kokemuksia avoimesti työryhmässä sekä työntekijöiden kyvyn nähdä toimintatavan käyttöönotossa olevia yksilöllisiä ja yhteisöllisiä haasteita. Koemme, että työryhmällä on jatkossa potentiaalia lähteä jatkamaan käyttöönotossa esiin nousseiden haasteiden kanssa työskentelyä. Jokaisella työryhmän jäsenellä on tieto ja taito löytää keinot miten omaa persoonaa pystyy hyödyntämään työmallin käytössä.

Henkilökunnalle pidetyissä kolmessa työpajassa keräsimme hiljaista tietoa, konkreettisia toimintatapoja sekä kokemuksia alustavan toimintatavan käyttöönotosta.

Työpajoissa esiin nousi nuoren tukiverkoston kartoittaminen ja sen ylläpitäminen, suunnitelmallisuus sekä nuoren osallistaminen omien asioidensa hoitoon. Työryhmä koki tärkeäksi, että elämönhallintataitojen opetteleminen aloitetaan ajoissa. Vertaistuen vaikutus nuoreen nähtiin vahvana. Tärkeäksi koettiin, että henkilökunnalle mahdollistetaan koulutusta, joka tukee erilaisten työvälineiden ja menetelmien hallintaa.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksellisen kehittämishankkeemme tärkeimmäksi tulokseksi kehittämiss-hankkeen osalta koimme sen, että kyselylomakkeisiin vastanneet kokivat elämän lastenkodilla olleen kaikille merkityksellistä. Näin ollen lähtökohdat itsenäistyvän nuoren tukemisen kehittämiseksi tutkimuksemme lastenkodissa olivat perusteltuja.

Kyselylomakkeilla saaduista vastauksista selkeimmin esiin nousi yksinäisyyden tunne. On tärkeää tehdä selvä ero yksin olemisen ja yksinäisyyden kokemisen ja yksinäisyyden tunteen välillä. Arkikielessä käytetään sanoja yksinäisyys ja yksi-näinen sekä myönteisessä että kielteisessä merkityksessä. Monenlaiset persoo-naan, paikkaan ja tilanteeseen liittyvät tekijät ovat yhteydessä yksinäisyyden ko-kemiseen ja voivat jopa lisätä yksinäisyyden kokemista. Tällaiset tekijät voivat lisätä yksilön mahdollisuutta tulla yksinäiseksi ja ne voivat vaikeuttaa tyydyttävi-en sosiaalisten suhteiden saavuttamista tai ylläpitämistä. (Kangasniemi 2008, 64, 115.)

Lastenkodin henkilökunta voi osaltaan auttaa nuorta yksinäisyyden tunteen hal-linnassa ja sen lieventämisessä. Henkilökunnan tulee tukea ja auttaa nuorta lähi-verkoston kartoittamisessa ja läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä. Myös nuo-ren kaveri- ja seurustelusuhteiden ylläpitäminen, niihin kannustaminen ja niiden tilanteiden kartoitus toimivat osaltaan nuoren tulevaisuuden rakentumisen tukena sekä yksinäisyyden tunteen lieventämisenä.

Yksinäisyyttä pohdittiin työpajoissa ja etsittiin yhdessä keskustellen erilaisia kei-noja, joilla yksinäisyyden tunnetta voitaisiin lievittää. Toisaalta työryhmä koki tärkeäksi, että nuori oppisi myös itse käsittelemään erilaisia tunteitaan. Aallon (2003, 70) tutkimuksen mukaan yksinäisyys on monen nuoren moninainen on-gelma, joka vaikuttaa tulevaisuusajatteluun ja – tavoitteisiin kielteisesti. Aallon mukaan nuorten kokema yksinäisyys tulisi ottaa vakavasti ja huomioida sijais-huollossa. Nuorten kokemaan yksinäisyyteen voidaan vaikuttaa useilla eri tavoil-la, kun se on tuotu näkyväksi.

Umbrella – työkirjan nostaminen henkilökunnan työvälineeksi saa perustellun merkityksen myös yksinäisyyden tunteen kohdalla. Umbrellan sisältö pureutuu elämänhallinnan eri osa-alueille ja näiden osa-alueiden sisäistäminen tukee osaltaan nuoren mahdollisuutta vahvistaa omaa identiteettiään. Identiteetin vahvistumisen kautta yksinäisyyttä on helpompi sietää. Kyky nähdä yksinäisyys voimavarana ja mahdollisuus opetella nauttimaan olemisesta vailla tekemistä, on yksi itseenäisen elämän edellytyksistä. Aina ei tarvitse olla tekemistä tai ihmisiä ympärillään, vaan pitää osata ottaa myös oma aikansa ja tilansa itse rauhoittumiseen.

Kyselylomakkeilla saatujen vastausten perusteella voimme todeta, että nuoret aikuiset kokivat tarvinneensa itsenäistymisensä tueksi konkreettisia asioita, kuten tukea ruokahuoltoon, asumiseen, taloudellisuuteen ja asiointiin (Kuvio 2.). Tulokset tulee huomioida Umbrellan kautta kattavasti. Umbrellan sisällöstä löytyy tehtäviä jokaiseen edellä mainittuun elämänhallinnan alueeseen. Umbrella pureutuu esimerkiksi taloudellisuuteen varsin kattavasti tehden rahankäytön näkyväksi tulosten ja menojen ylöskirjaamisena. Taloudellisuus -osiossa opastetaan nuorta osallistaen myös pankkipalveluiden käytössä, veroasioiden hoitamisessa ja siinä, miten tulee toimia, jos tulee maksuvaikeuksia.

Umbrellan avulla vastauksista esiin nousseisiin asioihin pureudutaan myös esimerkiksi kohdassa ”Raha-asiat”, josta löytyy muun muassa kohta ruokaostokset. Ruokaostokset kohdassa nuorta pyydetään vertaamaan eri kauppojen hintoja kaupassa käydessään ja mainosten avulla. Tehtävään on sisällytetty kohdat kauppa1, kauppa2. ja kauppa3., joiden alle nuoren tulee kirjata esimerkiksi maidon hinta kyseisissä kaupoissa. Tällöin nuori näkee konkreettisesti hintaerot. Tai esimerkiksi kohdassa muutto, nuorta pyydetään kirjaamaan, miksi on mahtavaa muuttaa omaan kotiin ja missä asioissa hän toivoo saavansa muuttoapua. Nuorta pyydetään kirjaamaan ylös myös ne henkilöt, jotka voivat auttaa ja tukea häntä sekä missä asioissa ja tilanteissa.

Omaohjaajuuden käsite nousi esiin työryhmän keskusteluissa. Omaohjaajuuden merkityksen työstäminen koettiin tärkeäksi. Omaohjaajuuden käsitettä pohdittiin työryhmässä positiivisuuden ja negatiivisuuden kautta. Esiin nousivat kysymykset; halutaanko korostaa omaohjaajuutta nuoren elämässä? Halutaanko luoda ym-

päristö, jossa jokainen aikuinen kykenee luomaan nuorelle tunteen, että jokainen aikuinen kykenee antamaan nuorelle tämän tarvitseman tuen? Asiasta keskusteltiin molempia ajatuksia pyöritellen. Toisaalta koettiin omaohjaajuuden olevan nuoren etua ajatellen paras vaihtoehto. Tätä perusteltiin sillä, että nuorella pitää olla mahdollisuus tuntea joku aikuinen omakseen. Tällä tavoin koettiin myös vuorovaikutuksellisen luottamussuhteen mahdollistuminen. Työryhmä pohti omaohjaajuutta myös ajatuksella ”kaikki aikuiset tukevat”. Tällöin nuoren ei tarvitsisi odottaa tarpeettoman kauan asioidensa kanssa tilanteessa, jolloin omaohjaaja on lomalla tai pitkällä vapailla. Toisaalta työryhmä pohti nuoren oikeutta saada ottaa tuki vastaan siltä aikuiselta, keneltä itse haluaa.

Työryhmä näki tärkeäksi, että heille mahdollistetaan erilaisten työvälineiden ja menetelmien hallintaa tukevaa koulutusta. He totesivat, että kaikilla työntekijöillä tulisi olla käytössään yhtenevät työvälineet itsenäistyvän nuoren tukemiseen, mutta myös mahdollisuus toimia omaa persoonallisuuttaan hyväksi käyttäen. Näin saataisi tasa-arvoinen kohtelu jokaiselle nuorelle. Ja toisaalta yhtenevät työvälineet antavat mahdollisuuden reflektoida omaa työtä sekä peilata ajatuksiaan toisten työntekijöiden kanssa. Työryhmä koki, että vuorovaikutteinen työyhteisö mahdollistaa hiljaisen tiedon jatkumon.

Haasteeksi itsenäistyvän nuoren tukemiselle työryhmä koki lastenkodilla alati muuttuvat tilanteet, esimerkiksi lyhyellä varoitusajalla nyt pääosin nuorisoikäistä koostuvalle lastenkodille tuli kaksi päiväkotikäistä lasta. Tällöin työnkuva muuttuu niin, että se painottuu pienten lasten kokoaikaisesta hyvinvoinnista ja tuen tarpeesta huolehtimiseen. Työryhmää pohditutti, miten voisi priorisoida ajan niin, että se mahdollistaisi itsenäistyvän nuoren kanssa sovitut säännölliset tapaamiset myös tilanteiden muuttuessa.

Työryhmä pohti moninaisesti asioita, jotka vaikuttavat toivotulla tavalla itsenäistyvään nuoreen. Ristiriitaisia tunteita herätti se, että työryhmässä koettiin kyselylomakkeista esiin nousseen yksinäisyyden pelon lievittäminen haasteeksi lastenkodilla ja rakenteiden antamat mahdollisuudet toimia tämän haasteen edessä. Esimerkiksi nostettiin yövuorossa nukkuminen tai murrosiässä olevan nuoren jättäminen yksin esimerkiksi kaupassakäynnin ajaksi. Toisaalta työryhmä koki kes-

kustelullisen tuen sekä arjen ja tylsyyden sietämisen harjoittelun olevan tukena yksinäisyyden tunteen hallintaan.

Tutkimuksellinen kehittämishankkeemme on tehty palvelemaan tiettyä lastenko-
tia, joten näemme, ettei se tällaisenaan sovellu muihin lastensuojeluyksiköihin.
Johtopäätöksenä voimme todeta, että jokainen lastensuojeluyksikkö hyötyisi
yksikön sisällä tehdystä vastaavanlaisesta osallistavasta kehittämishankkeesta.

Tutkimuksellisen kehittämishankkeemme tuottamalla tiedolla on merkitystä tut-
kimuskohteessamme käytännössä sekä tutkimuksemme kaupungin toiminnan ke-
hittämisessä (liite 11). Tutkimuksemme tuloksia voidaan pitää suuntaa antavina.
Tuloksia ei voida yleistää, koska kehittämistarpeet ja tavat toimia ovat kunta- sekä
palvelun tuottajakohtaisia. Kehittämishankkeemme perusteella on syytä pureutua
itsenäistymisen haasteisiin oikea-aikaisesti. Johtopäätöksenä tämän kehittämis-
hankkeen tuloksista voi todeta, että itsenäiseen elämään siirtymiseen tulee tarjota
tukea jo sijaishuollossa.

7 POHDINTA JA PROSESSIN ARVIOINTI

Kuullessaan tutkimuksellisesta kehittämishankkeestamme, lastenkodin henkilökunta osoitti heti laajaa mielenkiintoa aiheitamme kohtaan. Ennen ensimmäistä työpajaa osa henkilökunnasta pyrki malttamattomina saamaan lisää tietoa tulevasista hankkeista. Työryhmä tunnisti itsessään kehittämisen tarpeita ja myös mielenkiintoa sekä motivaatiota lähteä kehittämään omaa työtään.

Toimintatutkimuksen viitekehys oli meille hyvä tapa lähteä tutkimaan ja kehittämään toivottua toimintaa. Tutkimustyö ei kuitenkaan ollut harmonista ja selkeästi vaiheesta toiseen etenevää työskentelyä (Heikkinen ym. 2006, 85), vaan tutkijoina jouduimme välillä palaamaan työmme lähtökohtiin. Ajoittain koimme vaikeaksi pitää itse tutkimus ja kehittämisosio erillään toisistaan. Tällöin pyrimme virheellisesti löytämään kehittämisosioomme tukea toimintatutkimuksen kautta.

Tutkimusta tehdessämme perehdyimme teoreettiseen tietoon elämän hallinnasta, nuoruudesta, osallisuudesta sekä omaohjaajuudesta. Teoreettista tietoa omaohjaajuudesta emme kuitenkaan saaneet, vaan löydetty tieto koski lähinnä sairaalaelämän omahoitajuutta. Omaohjaajuus käsitteenä jäi siis tutkimuksellisessa kehittämishankkeessamme tavoitettamme suppeammaksi kokonaisuudeksi.

Tutkimuksellisessa kehittämishankkeessamme toimimme kahdesta eri roolista käsin. Tutkijan roolissa teimme kyselylomakkeet ja analysoimme niistä tulleet vastaukset. Kehittäjän roolissa kehitimme tutkimustulosten pohjalta työryhmää osallistaen yhtenäistä toimintatapaa, mikä tukisi tutkimuksessa saatujen tulosten mukaan toimintaa jatkossa. Kun kaksi tutkijaa kahdesta eri työnkuvasta käsin lähtevät pohtimaan kehittämisideaa saaden mukaansa kokonaisen työryhmän ja esimiestason tuen, voidaan nähdä työmme merkitys suurena.

Pohdimme alussa haastattelua kyselylomakkeen sijaan. Päädyimme kuitenkin käyttämään kyselylomaketta, koska lastenkodin henkilökunnan mukaan kohderyhmä on levittäytynyt pitkin Suomea. Jotta olisimme saaneet enemmän vertailtavaa tietoa, olisimme tarvinneet määrällisesti enemmän henkilöitä kohderyhmään. Jos kohderyhmä olisi taas ajallisesti ollut pidemmältä ajalta ja näin ollen laajempi,

vastaukset olisivat olleet hyvin erilaisia, koska lastensuojelulaki on muuttunut kuten työn henkikin. Jälkeenpäin mietimme, olivatko valitsemamme kysymykset oikeanlaisia, oliko niissä mahdollisuus tulkinnan virheisiin. Toisaalta koimme, että saamamme tulokset tukivat hyvin tarvetta työn kehittämislle.

Työpajatoiminta oli mielestämme onnistunut valinta kehittämisosuuden toteuttamiseen. Olemme kokeneet osallistavan toiminnan olevan hyvä tapa, koska työryhmä osallistuu itse oman työnsä kehittämiseen. Ulkoapäin tuleva valmis malli aiheuttaa usein välittömän vastarinnan, jonka vuoksi käyttöön ottaminen tapahtuu hitaasti ja joskus myös vastentahtoisesti. Työpajatoiminta näyttäytyi käytännössä toimivaksi tavaksi herätellä työryhmä kehittämään omaa työtään. Tästä kertoo työryhmältä työpajatoiminnasta saamamme palaute. Työryhmä totesi suullisesti työpajatoiminnan jälkeen, etteivät he olisi löytäneet yksin itsestään sellaista oivallusta, mikä olisi saanut heidät pohtimaan työtapojen yhtenäistämistä.

Työmme kannalta yhdeksi keskeiseksi teemaksi nousi omaohjaajuus ja omaohjaajuudesta lähinnä se, minkälaista ja miten omaohjaaja toimillaan voisi parhaiten tukea itsenäistyvää nuorta. Yllätys olikin, ettei sijaishuollossa tutkimusten valossa ollut tilaa itsenäistymisen tukemiselle, vaan lähinnä tutkimuksissa nousi esiin omaohjaajan tehtävät nuoren juurtumisessa sijaishuoltopaikkaan ja se, että omaohjaaja kykenisi olemaan nuorelle tärkein aikuinen. Itsenäistymistä tukeva toiminta tutkimusten valossa, muun muassa Saukon (2008) ja Huotarin (2010) tutkimuksissa, nähtiin tapahtuvan vasta jälkihuollossa. Näin ollen tutkimuksemme tarpeesta ja näkökulmasta käsin ajateltuna omaohjaajuus jäi suppeaksi.

Reinikainen (2009, 151) nosti tutkimuksessaan esiin nuorten kokemuksia hyvän omaohjaajan ominaisuuksia. Reinikainen painottaa nuorten kokemusten olevan heidän omia tunteitaan, eikä näitä näin ollen tulisi kyseenalaistaa. Työpajassa herätti keskustelua se, etteivät kyselylomakkeeseen vastanneet nuoret nähneet omaohjaajaa erityisen tärkeäksi itsenäisyytensä tukemisen kannalta. Vaikka nuorten kokemaa ei kyseenalaistakaan, tulokset herättivät ihmetystä. Harjoitellessaan itsenäisen elämän taitoja, nuori löytää yleensä tärkeäksi kokemansa tuen kaveripiiristään, joihin nuori voi samaistua vertaistukimaisesti. Toisaalta kokemukset lastenkodissa vietetystä ajasta olivat kokonaisuudessaan hyviä. Pohdintaa tutkijoissa

herätti, eivätkö nuoret kokeneet omaohjaajuutta tärkeäksi, koska eivät olleet mieltäneet omaohjaajan toimenkuvaa omaohjaajakeskusteluiden ulkopuolelle.

Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2010) tekemässä tutkimuksessa nousee vahvasti esiin nuorisoiäkäisten huostaanottojen lisääntyminen ja Heino & Johnson (2010) tutkimuksesta tehdyn artikkelin mukaan ongelmat myöhäisessä vaiheessa sijoitettujen kyvystä juurtua yhteiskuntaan vaikeutuu. Tämän vuoksi on perusteltua tutkia juuri sitä, miten omaohjaaja ja koko työyhteisö voisi kehittää toimintansa näkökulmaa kohti itsenäistymisen tukemista.

Oman kehittämishankkeemme lähtökohtana oli kehittää toimintatapa, millä sijaishuollon työntekijät voisivat tukea nuorta niin, että jälkihuoltoon siirtyessään nuori omaisi jo tarvittavat perustaidot; elämänhallinta, yms. Tutkimuksemme lastenkodissa tämä nähtiin myös hyvin olennaiseksi tehtäväksi, jotta nuori pärjäisi jälkihuollon tuella niin, että hänestä kasvaisi yhteiskuntakelpoinen aikuinen.

Nuoren sisäistä elämänhallintaa voisivat kuvastaa vaikeiden elämäkokemusten hyväksymisen lisäksi sitoutuminen koulutus- tai työurataivoitteiden saavuttamiseen. Sisäistä elämänhallintaa kuvastavat myös omakohtainen päätöksenteko ja vastuun kantaminen siitä. Yhteenvetona sisäinen elämänhallinta kuvastaa nuoren itsenäistymistä. (Huotari 2010, 33.)

Sari Laaksosen (2004) tekemän jälkihuolto-oppaan sisältö olisi hyvä ottaa käyttöön jo sijaishuollossa. Tällöin saataisi näkyväksi se tarve, mikä itsenäistyvällä nuorella on ja kyettäisiin ennakoivan työotteen kautta vastaamaan itsenäistymispyrkimyksiin sekä – pyrkimyksistä nouseviin haasteisiin. Jälkihuollon laatua ja toimintaa kuvaavia tutkimuksia on lukuisia (Huotari 2010; Jokinen 2011; Mattila 2007) ja niistä lähes kaikissa jälkihuollon tukityö on kuvattu sellaiseksi, mitä me tutkijan roolista käsin koemme olevan sitä työtä, joka hyödyttäisi sijaishuoltoa murrosikäisen kanssa tehtävässä työssä. Koimme, että omaohjaajuuden olisi aika saada vaikutteita jälkihuollon sosiaaliohjauksesta, jotta sijaishuollosta käsin kyettäisi vaikuttamaan oikealla tavalla nuoren matkaan kohti aikuisuutta.

Työryhmän rohkea heittäytyminen oman työnsä kehittämiseen oli edellytys työmme onnistumisen kannalta. Työryhmän innovatiivisella työotteella saimme nostettua tärkeitä asioita esille niin, että niistä aiheutui rakentavaa keskustelua työryhmässä. Koimme, että tutkimuksellisen kehittämishankkeemme kautta työryhmä sai itselleen hyviä välineitä oman työnsä kehittämiseksi jatkossakin. Esitimme kehittämishankkeessamme olevalle työryhmälle kaupungin mahdollistamaa kannustetta, sukkela – palkkiota hyvin tehdystä työstä, joka heille myönnettiin. Lastenkodin henkilökunta sekä tutkijat saivat yhteisestä merkityksellisestä työstä hyvinvointia tukevat lahjakortit, josta lastenkodin johtaja tuli kertomaan viimeiseen työpajaan.

Itse hanke ja työryhmän kehitys jatkaa kulkuaan eteenpäin. Tutkijoina voimme hyvillä mielin todeta, että kehittämisinterventiomme on vaikuttanut työryhmään positiivisella ja toivotulla tavalla. Koemme, että työryhmällä on nyt tarvittavat eväät jatkaa oman työnsä kehittämistä.

8 JATKOTUTKIMUSAIHEET

Seuraavaksi esitämme ne jatkotutkimus- ja kehittämistarpeet, jotka tutkimuksellisesti kehittämishankkeestamme käsin nousivat sijaishuollon toiminnan kannalta tärkeiksi.

- Omaohjaajan työnkuva murrosikäisen nuoren kanssa tehtävässä työssä.

Pohdintoihimme viitaten koemme suurimmaksi tarpeeksi sijaishuollon saralla saada kattavaa tutkimustietoa omaohjaajuudesta itsenäistyvän nuoren tuen tarpeen tyydyttämisen näkökulmasta. Omaohjaajan työnkuvaa tulisi tutkia ja kehittää siten, että työnkuva olisi selkeästi itsenäistymispyrkimyksiä tukevaa. Tutkimuksessa tulisi etsiä laajalla otannalla ne haasteet, joita nuori on kokenut siirtyessään sijaishuollosta jälkihuoltoon. Kehittämisessä tulisi huomioida nuoren etu ja oikeus saada ohjausta itsenäisen elämän vaateisiin.

- Käyttökelpoisuuden arviointi

Olisi tärkeää arvioida nuoren selviytymistä itsenäisessä elämässä silloin, kun itsenäistymistä on lähdetty tukemaan selkeällä suunnitelmalla jo sijaishuollossa.

- Sijaishuollon ja jälkihuollon yhteistyö

Sijaishuollon ja jälkihuollon yhteistyön mahdollisuuksia ja edellytyksiä tulisi tutkia ja kehittää lisää. Tarve yhteistyölle on tullut esiin esimerkiksi Ehjä ry:n ”Ajelehtimisesta sitoutumiseen” -projektin sekä Merja Saukon (2008) tekemän sosiaalipolitiikan pro gradu – tutkielman tuloksissa.

LÄHTEET

Aalto, M. 2003. Nuorten kokema yksinäisyys ja sen yhteys tulevaisuusorientaatioon. Pro gradu – tutkielma. Helsingin yliopisto. Kasvatustieteiden laitos.

Saatavissa

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19905/nuorten.pdf?sequence=2>

Aaltonen, M., Ojanen, T., Vilhunen, R. & Vilèn, M. 2007. Nuoren aika. Porvoo: WSOY.

Avery, R.J. & Freundlich M. 2009. Journal of Adolescence, Volume 32, issue 2, 247-257.

Bardy, M. (toim.). 2009. Lastensuojelun ytimissä. Helsinki: Yliopistopaino Oy.

Bardy, M., Salmi, M., & Heino, T. 2001. Mikä lapsiamme uhkaa? Suuntaviivoja 2000-luvun lapsipoliittiseen keskusteluun. Raportteja 162. Helsinki: Stakes.

Heikkinen, H. 2007. Toimintatutkimus – toiminnan ja ajattelun taitoa. Artikkeliteoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: WS Bookwell Oy.

Heikkinen, H. 2008. Toimintatutkimuksen lähtökohdat. Artikkeliteoksessa Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) 2008. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Hansaprint Direct Oy.

Heikkinen, H., Rovio, E. & Kiilakoski, T. 2006. Toimintatutkimus prosessina. Artikkeliteoksessa Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy.

Heino, T. & Johnson, M. 2010. Huostassa olleet lapset nuorina aikuisina. Artikkeliteoksessa Hämäläinen, U. & Kangas, O. (toim.) Perhepiirissä. Sastamala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Hietaniemi, K. (toim.) 2002. Tupa-projekti. Jälkihuollon yhteistyöhanke. Väliraportti 2002.

Himberg, L. & Laakso, J. & Peltola, R. & Vidjeskog, J. 1998. Psykologia 2. Kehittyvä ihminen. Porvoo-Helsinki-Juva: WSOY.

Hirsjärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2001. Tutki ja kirjoita. Vantaa: Tummavuoren Kirjapaino Oy.

Hirvonen, A. 2006. Eettisesti hyvä tutkimus. Artikkeliteoksessa Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Hakapaino Oy.

Honkinen, P-L. 2009. Nuorten koherenssin tunne: mittaaminen, ennustavat tekijät, seuraukset. Turun yliopiston julkaisuja. Saatavissa
<https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/44664/AnnalesC282Honkinen.pdf?sequence=1>

Hotari, K-E., Oranen, M. & Pösö, T. 2009. Lapset lastensuojelun osallisina. Artikkeliteoksessa Bardy, Marjatta (toim.). 2009. Lastensuojelun ytimissä. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino.

Huotari, R. 2010. Omillaan toimeen tuleva aikuinen? Lastensuojelun jälkihuolto nuoren itsenäistymisen tukijana. Pro gradu –tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Saatavissa
https://publications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20110014/urn_nbn_fi_uef-20110014.pdf

Kalland, M. 2004. Vauvan ja lapsen kehityksellisten tarpeiden huomioiminen lastensuojelussa. Teoksessa Annamajja Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kangasniemi, J. 2008. Yksinäisyyden kokemisen avainkomponentit Yleisradion tekstitelevisiion Nuorten palstan kirjoituksissa. Jyväskylä: Jyväskylä University Printing House.

Kemppinen, P. 2000. Lasten ja nuorten tunne-elämän häiriöt. Tallinna: Kustannusvalmennus P & K Oy.

Kiuru, T. 2007. ”Ihan tavallista elämää” Lastenkoti Koivulasta aikuistuneiden nuorten myöhempi elämäntilanne. Kymenlaakson ammattikorkeakoulun julkaisu- ja no: 50.

Koivunen, H. 1997. Hiljainen tieto. 2. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Otava.

Kuula, A. 2006. Yksityisyyden suoja tutkimuksessa. Artikkeliteoksessa Hallamaa, J., Launis, V., Lötjönen, S. & Sorvali, I. (toim.) Etiikkaa ihmistieteille. Helsinki: Hakapaino Oy.

Kyrönseppä, U., Rautiainen, J-M. & Airio, T. 1990. Omahoitajamenetelmä. Lastensuojelun laitoshuollon neuvottelukunnan julkaisuja 3. Lastensuojelun Keskusliitto. Helsinki: Painopörssi Oy.

Känkänen, P. 2009. Siirtymät sijaishuollossa – hetkiä ja ikuisuuksia. Artikkeliteoksessa Bardy, Marjatta (toim.). 2009. Lastensuojelun ytimissä. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Helsinki: Yliopistopaino.

Laakso, R. 2009. Arjen rutiinit ja yllätykset – etnografia lastenkotityöstä. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.

Laaksonen, S. (toim.) 2004. Jälkihuolto-opas. Lastensuojelun Keskusliitto. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 17. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Lyijynen, N. & Kokko, P. 2006. Ajelehtimisesta sitoutumiseen –toimintamalli nuorten tuettuun asumiseen. Ehjä ry:n jälkihuoltoprojektin työtavan kuvaus. Nuor-

ten työhönohjaus, Nupa Express.

Lämsä, A-L. 2009. Mun on paha olla. Näkökulmia lasten ja nuorten psyykkiseen hyvinvointiin. Juva: WS Bookwell Oy.

Martikainen, L. 2009. Kaaosta vai hallintaa: nuoren aikuisen elämän haasteet. Painettu EU:ssa.

Mattila, A. 2007. Sijais- ja jälkihuollon siirtymillä. Lastensuojelun jälkihuollon tukipalvelujärjestelmän kehittäminen yhteistyöverkostossa 2002-2006. Tupa-projektin loppuraportti. Saatavissa

<https://www.nuorten-yst.fi/file.php?1216>

Moilanen, R., Tosala, M. & Virtainlahti, S. 2005. Hiljainen tieto näkyväksi. Helsinki: Edita.

Mäkelä, K. & Saastamoinen, A-R. 2009. Polku aikuisuuteen. Lastensuojelun jälkihuollon toteutuminen sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Pro gradu –tutkielma. Kuopion yliopisto. Sosiaalityön ja sosiaalipedagogiikanlaitos.

Määttä, K. (toim.). 2007. Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Nivala, E. 2010. Lapsen oikeudet osallisuuden perustana. Artikkeliteoksessa Tanskanen & Timonen-Kallio (toim.). Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Tampere: Tampereen Yliopistopaino – Juvenes Print Oy.

Nummenmaa, T., Konttinen, R., Kuusinen, J. & Leskinen E. 1997. Tutkimusaineiston analyysi. Prvoo: WSOY Kirjapainoyksikkö.

Nurmi, J. 2003. Nuoruusiän kehitys: Etsintää, valintoja ja noidankehä. Artikkeliteoksessa Paula Lyytinen & Mikko Korkikangas & Heikki Lyytinen (toim.). Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan. Helsinki: WSOY.

Onnismaa, J. 2007. Ohjaus- ja neuvontatyö. Aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Tampere: Tammer-Paino.

Onnismaa, J. 2007. Ohjaus- ja neuvontatyö: aikaa, huomiota ja kunnioitusta. Tampere: Tammer-Paino.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisesä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämisohjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liitto ry. Helsinki: Multiprint.

Partanen, I. 2005. Arvot ja eettiset periaatteet toiminnan kulmakivenä – dialogi sijaishuollon käytännön ja Martti Lindqvistin ajatusten välillä. Artikkeliteoksessa Laaksonen, S. & Kemppainen, M. (toim.) Oljista, risuista vai tiilestä? Artikkeleita hoidon laatua tukevista tekijöistä sijaishuollossa. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisuja 20. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto, 13, 15, 21, 23.

Pösö, T. 2004. Kasvatustyö sijaishuollossa. Teoksessa Annamajja Puonti & Tuula Saarnio & Anne Hujala (toim.) 2004. Lastensuojelu tänään. Helsinki: Kustannusosaakeyhtiö Tammi.

Reinikainen, S. 2009. Nuorisokodista maailmalle. Kokemuksia nuorisokodissa elämisestä ja aikuisiässä selviytymisestä. Helsinki: Yliopistopaino.

Ryynänen, U. & Vornanen, R. 2001. Sosiaalityö kehittyy jakamalla. Artikkeliteoksessa Ryynänen, U. & Vornanen, R. (toim.) Tutkiva sosiaalityö. Sosiaalityöntekijä-lehti / Sosiaalityön tutkimuksen seura 2001. Kuopion Yliopisto: Painotalo Auranen.

Räty, T. 2007. Uusi lastensuojelulaki. Helsinki: Edita Prima Oy.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa – käsikirja arjen toimintaan. Helsinki: Edita Prima Oy.

Saastamoinen, K. 2008. Lapsen asema sijaishuollossa. Helsinki: Edita Prima.

Saukko, M. 2008. ”Se tosiaan vahtelee...se elämänkulku. Lastensuojelun jälkihuolto ja palvelut Ylä-Pirkanmaan seutukunnassa”. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos.

Sinkkonen, J. 2010. Mikä lastenkodin arjessa hoitaa? Artikkeliteoksessa Kiiskinen, P. & Eskelinen, T. (toim.) Iskä, äiskä, omahoitsu ja mä siltaa rakentamassa. Käsikirja sijaishuollon ammattilaisille. Pelastakaa Lapset ry:n julkaisusarja n:o 18. Forssa: Kirjapaino.

Syrjälä, L., Ahonen, S., Syrjäläinen, E. & Saari, S. 1995. Laadullisen tutkimuksen työtapoja. Rauma: Kirjapaino West Point Oy.

Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) 2009. Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Tampere: Tampereen Yliopistopaino – Juvenes Print Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2009. Lastensuojelu 2008. Tilastoraportti. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Saatavissa
http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2009/Tr19_09.pdf

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2010. Lastensuojelu 2009. Tilastoraportti. Helsinki: Terveyden- ja hyvinvoinninlaitos. Saatavissa
http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2010/Tr29_10.pdf

Timonen-Kallio, E. 2008. Lastenkodin ohjauksellinen identiteettityö - työkirjamenetelmä omahoitajan hoito- ja kasvatustyön jäsentäjänä. Licensiaattitututkielma. Sosiaalityö. Turun yliopisto.

Timonen-Kallio, E. 2010a. Lapsen osallisuuden vahvistaminen lastensuojelutyön keskiössä. Artikkeliteoksessa Tanskanen & Timonen-Kallio (toim.). Lasten ja nuorten osallisuuden tukeminen lastensuojelutyössä. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 51. Tampere: Tampereen Yliopistopaino – Juvenes Print Oy.

Timonen-Kallio, E. 2010b. Umbrella-käsikirja. Itsenäisen elämän ABC. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 50. Tampere: Tampereen Yliopistopaino – Juvenes Print Oy.

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print Oy.

Turunen, H. 2007. Isot kivet veteen. Case Rap-kulttuurisilta-projekti: Naulakallion oppilaiden räppiä elämästä. Pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos. Saatavissa https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/11614/URN_NBN_fi_jyu-2007378.pdf?sequence=1

Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2002. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkauksen käsitteleminen. Saatavissa <http://www.tenk.fi/htkfi.pdf>

Valli, R. 2007. Kyselylomaketutkimus. Artikkeliteoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineiston keruu: virheitä aloittelevalla tutkijalla. Juva: WS Bookwell Oy.

Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus [viitattu 10.5.2011]. Saatavissa: http://www.unicef.fi/lapsen_oikeuksien_sopimus

<http://www.nuorten-yst.fi/file.php?fid=213>. 7.1.2010 & 21.1.2010.

LIITTEET

Liite 1. TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

JÄRVENPÄÄN KAUPUNKI

5.2.2010

Nina Kajaslampi

vs. sosiaalipalveluiden osastopäällikkö

TUTKIMUSLUPAHAKEMUS

Opiskelemme Lahden ammattikorkeakoulussa ylempää AMK-tutkintoa, opintokokonaisuutena lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen. Haemme tutkimuslupaa opintoihimme kuuluvan kehittämishankkeen tekemiseksi.

Kehittämishankkeemme työnimi on ”Lastenkodista itsenäiseen elämään. Omin eväin maailmalle”. Kehittämishankkeemme tavoitteena on kartoittaa millaista tukea itsenäistyvä nuori tarvitsee pärjätäkseen yhteiskunnassa, sekä luoda yhdessä lastenkodin henkilökunnan kanssa selkeä toimintatapa itsenäistyvän nuoren kokonaisvaltaiseen tukemiseen. Toteutamme kehittämishankkeen ns. mixed methods –mallilla, joka tarkoittaa kvantitatiivisen ja kvalitatiivisen tutkimusmenetelmän käyttämistä toisiaan tukevinä menetelminä. Kehittämishankkeen kvantitatiivinen osuus toteutetaan strukturoidulla monivalinta kyselylomakkeella, joka postitetaan lastenkodilta lähivuosina pois muuttaneille nuorille aikuisille. Osallistuminen tutkimukseen on nuorille vapaaehtoista. Kvalitatiivinen osuus koostuu lastenkodin henkilökuntaa osallistavalla työpajatoiminnalla. Työpajoja tulemme järjestämään kehittämishankkeemme aikana kolme kappaletta. Työpajat tullaan järjestämään lastenkodin tiimipäivien yhteyteen. Tarkempi aikataulu ja tutkimusmenetelmän kuvaus teoreettisine viitekehyksineen on luettavissa itse tutkimussuunnitelmasta.

Sitoudumme noudattamaan voimassa olevia tutkimusaineiston säilyttämiseen ja tietosuojalainsäädäntöön liittyviä ohjeita. Tutkimusaineiston tulemme säilyttämään lukollisessa kaapissa lastenkodin tiloissa koko tutkimuksen ajan. Kehittämishankkeen valmistuttua, tuhoamme koko aineiston paperisilppurilla.

Kehittämishankkeemme aiheuttamat kustannukset kaupungille koostuvat kyselylomakkeiden ym. tulostamisesta, kirjekuorista, postimerkeistä ja työpajoihin käytetyistä työtunneista.

Uskomme, että saamme kehittämishankkeestamme hyvät lähtökohdat uuden mallin tekemiselle lastenkotiin. Kunnan sijoituksesta jälkihuoltoon palaavat nuoret voisivat myös hyötyä tutkimustuloksista.

Järvenpäässä 5.2.2010

Paula Halonen


Sanna Oinonen

Liite 2. TUTKIMUSLUPA

DOC110309.pdf - Adobe Reader


Tiedosto Muokkaa Näytä Dokumentti Työkalut Ikkuna Ohje

1 / 1 66,1% Etsi

 **JÄRVENPÄÄN KAUPUNKI**
Sosiaali- ja terveystoimi

PÄÄTÖS
12.2.2010 § 1
Dnro 0/0
Kaava

Johtava sosiaalityöntekijä

Asia	PÄÄTÖS TUTKIMUSLUVASTA/ Paula Halonen ja Sanna Oinonen
Esittely	Lahden ammattikorkeakoulussa opiskelevat Paula Halonen ja Sanna Oinonen anovat tutkimuslupaa ylempään AMK-tutkintoon kuuluvan kehittämishankkeen tekemiseksi. Kehittämishankkeen nimi on "Lastenkodista itsenäiseen elämään. Omin eväin maailmalle." Tavoitteena on kartoittaa millaista tukea itsenäistyvä nuori tarvitsee pärjätäkseen yhteiskunnassa sekä luoda selkeä malli itsenäistyvän nuoren kokonaisvaltaiseen tukemiseen. Kehittämishankkeessa tullaan lähettämään kyselylomake lastenkodista lähivuosina pois muuttaneille nuorille aikuisille sekä järjestämään työpajatyöskentelyä lastenkodin henkilökunnalle. Tutkimussuunnitelma ja hakemus ovat liitteenä.
Päätös	Myönnetään Paula Haloselle ja Sanna Oinoselle tutkimuslupan kehittämishanketta varten. Kehittämishankkeen tavoitteena on kartoittaa millaista tukea itsenäistyvä nuori tarvitsee pärjätäkseen yhteiskunnassa sekä luoda selkeä malli itsenäistyvän nuoren kokonaisvaltaiseen tukemiseen. Hankkeen valmistuttua Paula Halonen ja Sanna Oinonen toimittavat hankkeen tulokset käytettäväksi Järvenpään lastensuojelun kehittämistyössä. vs. osastopäällikkö  Nina Sormo
Päätöksen valtuutus	Sosiaali- ja terveyslautakunta 2.4.2008 § 18
Muutoksenhaku	Hallintokatu 2, 04400 Järvenpää 14 vrk tiedoksisaannista
Kopio päätöksestä	Paula Halonen/ Sanna Oinonen

Liite 3. KYSELYLOMAKKEEN SAATEKIRJE

Hei!

Järvenpäässä 28.2.2010

Olemme Paula Halonen ja Sanna Oinonen Auerkulman perhetukikeskuksesta. Opiskelemme työmme ohessa Lahden Ammattikorkeakoulussa sosionomi (YAMK) tutkintoa ja teemme opintoihimme liittyvää kehittämishanketta Auerkulman lastenkodissa. Kartoitamme millaista tukea lastenkodista itsenäistyneet nuoret ovat saaneet ja mikä näkemys heillä on siihen, mitä tukea he olisivat tarvinneet. Näiden tietojen pohjalta pyrimme rakentamaan yhtenäisen toimintamallin, jolla on tarkoitus antaa itsenäistymisen kynnyksellä oleville lastenkodin lapsille mahdollisimman hyvät eväät elämään.

Henkilöllisyytesi pysyy salassa tutkimuksessa, koska kyselylomakkeet ovat nimettömiä, eikä tuloksista selviä keneltä vastaukset tulevat. Vastauslomakkeita tai yksittäisiä vastauksia emme anna missään vaiheessa muiden tietoon. Näin varmistamme luottamuksellisuuden. Vastaamalla voit olla vaikuttamassa lastenkodin toiminnan kehittämiseen. Tutkimuksellamme on Järvenpään Kaupungilta saatu tutkimuslupa.

Mukana saat vastauskuoren postimerkkeineen, joten voit palauttaa sen maksutta. Palauta kyselylomake 15.3.2010 mennessä.

Mikäli teillä on kysyttävää, ota yhteyttä sähköpostitse.

Kiitos vastauksestasi jo etukäteen, Paula ja Sanna

(paula.halonen@jarvenpaa.fi, sanna.oinonen@jarvenpaa.fi)

Liite 4. KYSELYLOMAKE

Vastaa kysymyksiin rastimalla tai ympyröimällä mielestäsi oikea / paras vaihtoehto tai kirjoittamalla vastaus tyhjille riveille. Joissakin kysymyksissä voit valita useita vaihtoehtoja, noudata silloin kysymyksen alussa annettuja ohjeita. Sanallisissa vastauksissa voit jatkaa kirjoitusta myös paperin toiselle puolelle.

1. Oletko?

- a) mies
- b) nainen

2. Minkä ikäinen olet nyt?

_____ vuotta

3. Miten asut nyt?

- a) yksin
- b) avo-/aviopuolison kanssa, lapsia? _____ kpl
- c) muu, mikä?

4. Olen

- a) opiskelija
- b) töissä
- c) työtön
- d) joku muu, mikä?

5. Millaiseksi arvioit taloudellisen tilanteesi tällä hetkellä?

- a) hyvä
- b) kohtuullinen
- c) rahat riittävät juuri ja juuri
- d) huono

Kerro halutessasi tarkemmin:

6. Olit sijoitettuna lastenkotiin

- a) avohuollon tukitoimin
- b) huostaan otettuna

7. Kuinka kauan sijoituksesi lastenkotiin kesti?

- a) 0-1 vuotta
- b) 2-3 vuotta
- c) 4-5 vuotta
- d) kauemmin, _____ vuotta

8. Mitä merkitystä ajalla lastenkodissa oli elämääsi?

- a) ei mitään merkitystä
- b) vähäinen merkitys
- c) jossain määrin merkitystä
- d) melko suuri merkitys
- e) hyvin suuri merkitys

9. Mitä ohjausta sait itsenäistymiseesi? (Voit valita useita vaihtoehtoja)

- a) vaatehuolto (pyykinpesu, vaatteiden hankinta yms.)
- b) ruokahuolto (ruoan osto, valmistus, säilytys yms.)
- c) hygienia (henkilökohtainen puhtaus)

- d) asuminen (asunnon hankinta, puhtaanapito, kalustaminen yms.)
 - e) asiointi (kela, verovirasto, sos.toimi, työvoimatoimisto yms.)
 - f) terveydenhuolto (lääkärissä käynti, ajan varaus, mielenterveys- ja päihdeyksiköt yms.)
 - g) taloudellisuus (laskujen maksu, hintojen vertailu, rahojen riittäminen yms.)
 - h) muuta, mitä?
-

10. Mihin olisit toivonut tukea? (Voit valita useita vaihtoehtoja)

- a) vaatehuolto (pyykinpesu, vaatteiden hankinta yms.)
 - b) ruokahuolto (ruoan osto, valmistus, säilytys yms.)
 - c) hygienia (henkilökohtainen puhtaus)
 - d) asuminen (asunnon hankinta, puhtaanapito, kalustaminen yms.)
 - e) asiointi (kela, verovirasto, sos.toimi, työvoimatoimisto yms.)
 - f) terveydenhuolto (lääkärissä käynti, ajan varaus, mielenterveys- ja päihdeyksiköt yms.)
 - g) taloudellisuus (laskujen maksu, hintojen vertailu, rahojen riittäminen yms.)
 - h) muuta, mitä?
-

11. Omaohjaaja oli minulle: (Voit valita useita vaihtoehtoja)

- a) aikuisen malli / tukija
- b) elämän ohjeiden antaja
- c) turvallisten rajojen asettaja
- d) turvallisuuden antaja
- e) kuuntelija

- f) lohduttaja
 - g) motivoija
 - h) autokuski
 - i) ruoan laittaja
 - j) siivooja
 - k) muuta, mitä?
-

12. Millaisia haasteita kohtasit itsenäiseen elämään siirtyessäsi?

13. Mitkä asiat ovat auttaneet sinua elämässäsi eteenpäin? (Voit valita useita vaihtoehtoja)

- a) oma päättäväisyys / luottamus itseeni
 - b) vanhemmilta saatu tuki
 - c) opiskelu ja/tai työpaikan saaminen
 - d) avo- tai aviopuoliso tai seurustelukumppani
 - e) usko, että asiat järjestyy
 - f) perheen perustaminen / lapsen syntymä
 - g) tärkeä sukulainen
 - h) ystävä / ystävät
 - i) joku muu tärkeä ihminen
 - j) hyvät muistot lapsuudesta
 - k) sijoitus / sijoitusaika lastenkodissa
 - l) omaohjaaja
 - m) tukihenkilö / tukiperhe
 - n) lastenkodin tuki sijoituksen jälkeen
 - o) muu, mikä?
-

14. Millaisena koet elämäsi nyt? (Ympyröi sinua parhaiten kuvaava vaihtoehto)



en osaa sanoa



Kiitos vastauksestasi!

Liite 5. ENSIMMÄISEN TYÖPAJAN ESITTELYKIRJE
HENKILÖKUNNALLE

Tervetuloa työpajaan

23.3.2010!

Työpajatyöskentely on innovatiivinen tapa työskennellä. Työskentely tapahtuu ryhmässä ja tarkoituksena on jakaa oma hiljainen tieto kaikkien kanssa ja yhdessä kerätä yksilön tiedoista ne koko yhteisöä hyödyttävät tavat ja osaaminen.

Kootut yhteisesti hyväksi todetut toimintatavat pyritään saamaan yhteiseksi, lapsen kannalta tasa-arvoiseksi toimintamalliksi lastenkodin ohjaajille tukemaan itsenäistyvän nuoren haastavaa ohjausta.

Ensimmäinen työpajatyöskentelypäivä lähestyy. Päivän teemana on *hiljaisen tiedon esiin tuominen*. Toivomme sinun pohtivan ennen ensimmäistä työpajaa seuraavia asioita teemaan liittyen:

- millä tavoin olet tukenut omaohjattavaasi itsenäistymisessä?
- minkälaisia työvälineitä olet käyttänyt itsenäistyvän nuoren tukemiseen?

Olemme luoneet lastenkodin tietokoneelle tiedoston, johon jokainen voi käydä anonyymisti kirjoittamassa ajatuksiaan ja tuntemuksiaan koko tämän prosessin ajan. Tiedosto löytyy D-asema → Lastenkoti → KEHITTÄMISHANKE.

KIITOS OSALLISTUMISESTASI!!!

Terveisin, Paula ja Sanna

Liite 6. SÄHKÖPOSTI ENSIMMÄISESTÄ TYÖPAJASTA POISSAOLLEILLE

Hei!

23.3.2011

Ensimmäinen kehittämishankkeeseemme liittyvä työpaja on nyt ollut. Harmi, ettet päässyt osallistumaan siihen. Toivomme, että saisimme sinunkin panoksesi liittyen ensimmäisen työpajan sisältöön. Aiheenammehan oli hiljaisen tiedon jakaminen ja esille tuominen.

Tässä alustus hiljaisen tiedon esiin kaivamiselle;

- Lastenkodin työntekijöillä vankka kokemus ja pitkä työhistoria, ja vuosien aikana jokaiselle on kehittynyt oma tapa tehdä työtä.
- Jokaisella on omia työvälineitä, joita käyttää tehdessään töitä omaohjattavansa kanssa.
- Työpajan tarkoituksena on tuoda esille ja kerätä yksiin kansiin näitä työtapoja, jotta jokaisen yksilön hyvät tavat tehdä työtä saataisiin yhteiseen käyttöön.
- Näin saamme rikastettua koko työyhteisön olemassa olevaa osaamista ja samalla mahdollistetaan jokaiselle lastenkodin nuorelle tasapuoliset ja samanlaiset lähteä maailmalle.
- Pienetkin sanat voivat olla merkityksellisiä nuorten kanssa työskennellessä, joten kaivelkaa muistilokeroistanne kaikki onnistumisen ja epäonnistumisen kokemukset ja tuokaa ne rohkeasti muiden tietoon!

Apukysymykset ajatustenne tueksi;

- Millä tavoin olet tukenut omaohjattavaasi itsenäistymisessä?
- Minkälaisia työvälineitä olet käyttänyt itsenäisen nuoren tukemiseen?

Työpajassa näitä asioita pohdittiin pareittain, joten jos haluatte, voitte sopia keskenänne hetken, jolloin pohditte asiaa. Olisimme kiitollisia, jos kirjaisitte ajatuksianne joko lastenkodin koneella olevaan kehittämishanke-tiedostoon tai sähköpostiin Sannalle tai Paulalle. Voitte toki ottaa yhteyttä allekirjoittaneisiin, mikäli haluatte lisäohjeistusta tai muuta.

T. Paula ja Sanna

Liite 7. MUISTUTUSKIERROKSEN SAATEKIRJE

Hei!

Järvenpäässä 26.3.2010

Lähetimme sinulle Auerkulman lastenkodissa tehtävään kehittämiss-hankkeeseemme liittyvän kyselylomakkeen helmikuussa 2010. Mikäli et ole vielä vastannut kyselyymme, on sinulla siihen vielä yksi mahdollisuus. Arvostaisimme suuresti, jos voisit käyttää hetken aikaasi täyttääksesi ja postittaaksesi lomakkeen meille.

Kiitos vaivannäöstäsi,

Paula ja Sanna

(paula.halonen@jarvenpaa.fi, sanna.oinonen@jarvenpaa.fi)

Liite 8. TOISEN TYÖPAJAN ESITTELYKIRJE

HEI!

12.5.2010

Toinen työpaja lähestyy, tapaamme perjantaina 21.5. klo 13:30-16 Auertuvassa. Tarkoituksena on luoda toimintatapa kokeilua varten. Apuna ja tukena käytämme teiltä esiin nousseita ajatuksia, sekä kyselyistä esiin nousseita asioita. Työmallin yhdeksi osioksi tulee Umbrella-kansio, jonka uusin versio on nyt hankittu lasten-kodille. Ohessa hieman esimakua kansion sisällöstä, toivomme sinun tutustuvan siihen ennen työpajaa.

Ensimmäisessä työpajassa teemana oli hiljaisen tiedon esiin tuominen. Kokosimme esiin nousseita ajatuksia;

- Henkilökohtainen tuki
 - Oman talouden hallinta (raha, kodinhoito, ruoanlaitto)
 - Opiskelu/työnhallinta (opiskelu- tai työpaikan löytäminen ja sen pitäminen, vastuullisuus)
 - Mahdollinen tukihenkilö (ulkoinen tai ent. omaohjaaja) – tuki itsenäistymisvaiheessa (ohjeet ja neuvot otetaan helpommin vastaan)
 - Rohkaisu ja kannustus -tarpeeksi pienistä asioista aloittaminen (kannustaa itse yrittämään oman tason mukaisesti, tarpeeksi yksilöllisesti)
- Verkostot
 - Mahdollisimman realistisen kuvan saaminen ”maailmasta”.
 - Lähiverkoston ja verkoston kartoittaminen ja ylläpitäminen
 - Jos erityistuen tarpeessa, mistä erityistä tukea (tasku?)
 - Nuoren tilan arviointi → tuen määrän ja laadun arviointi, tiedonsiirto esim. aikuissos.työ / mielenterveys- ja päihdetyö
 - Kantavien ihmissuhteiden tukeminen, vahvistaminen ja rohkaisu
 - Avoimuus asioista keskusteluun (onnistumiset ja epäonnistumiset, mahdollisuus oppia virheistä)
 - Jälkihuolto (tieto, kuka tekee ja missä tekee)
- Konkreettisen asian myötä sanottaminen, muistuttaminen sekä motivoiminen

- Vaihtoehtojen esittäminen → nuorelle malleja, mistä voi poimia oman tapansa toimia
 - Mukaan meneminen
 - Tukena ja saatavilla oleminen sekä yhdessä asiointi
 - Kannustamalla (pitkäjänteisyys, sitkeys) → yksilöllisten taitojen korostaminen
 - Omaohjaajan roolin tärkeys –ARVOSTAVA ASENNE (kapinan sieto – työntekijän toleranssi)
 - Tehdään yhdessä, ei puolesta
 - Kokemus – helpottaa
 - Pysyvyys
 - Yhteisöllisyys (tukena, muiden lasten vahvuudet, esimerkit)
 - Vertaistuki työntekijöillä ja lapsilla tärkeää
 - Rohkeus / uskallus antaa kokeilla, antaa tilaa itsenäistymiselle

Teimme kyselyn 11 jo itsenäistyneelle nuorelle. Kyselyllä haimme heidän kokemuksiaan itsenäistymisestä ja siihen tarvittavasta tuesta. Vastauksia saimme 10 kpl. Poimimme niistä tähän hieman taustaa sekä keskeisimpiä esiin nousseita asioita;

- Vastaajista yksi on työtön, 4 töissä, 4 opiskelijaa joista yksi myös äitiyslomalla, sekä yksi kotiäiti
- Vastaajista yksi arvioi taloudellisen tilanteen hyväksi, loput kohtuulliseksi
- Vastaajista puolet oli sijoitettuina avohuollon tukitoimin ja puolet huostaan otettuja
- Avohuollon sijoitukset olivat kestäneet 1,5-5 vuotta ja huostaan otettujen sijoitukset alle vuodesta viiteen vuotta
- Vastaajat kokivat saaneensa ohjausta mm. vaatehuoltoon, terveydenhuoltoon sekä taloudellisuuteen
- Vastaajat olisivat toivoneet tukea mm. asumiseen, asiointiin sekä taloudellisuuteen
- Omaohjaaja oli vastaajien mielestä heille mm. aikuisen malli/tukija, elämän ohjeiden antaja sekä kuuntelija

- Vastaajia ovat elämässä eteenpäin auttaneet mm. oma päättäväisyys / luottamus itseensä, opiskelu ja/tai työpaikan saaminen, avo- tai avio-puoliso tai seurustelukumppani. Vain yksi vastaajista mainitsi omaoh-jaajan auttaneen häntä eteenpäin kun taas kuusi vastaajaa oli kokenut sijoituksen / sijoitusajan lastenkodissa auttaneen elämässä eteenpäin
- Yksinäisyys nousi monen vastaajan suurimmaksi haasteeksi itsenäi-seen elämään siirtyessä. Tässä muutamia;

”Yksin eläminen oli hankalaa öisin tarkistin kaikki kaapit ja kolot nukuin vasara sängyn vieressä”

”Yksin olo”

”Yksinäisyyden kohtaaminen, laskujen maksu”

”Yksinäisyys. Kaikkien tarvittavien asioiden muistaminen”

”Yksinäisyyden tunne kun olin tottunut että ympärillä jatkuvasti pyörii paljon väkeä”

Tässä teille pohdittavaa seuraavaan työpajaan. Toivomme, että näistä nuorten sekä teidän ajatuksistanne nousee rakentavaa keskustelua, jonka avulla saamme yhdessä luotua alustavan itsenäistymistä tukevan työmallin.

Aurinkoisin terveisin, Sanna ja Paula

MEIDÄN YHTEISESTI SOVITUT KÄYTÄNTEEMME ITSENÄISTYVÄN NUOREN TUKEMISEEN

- SÄÄNNÖLLISET OMAOHJAAJATUNNIT
(OMAOHJAAJAN VASTUULLA, VÄHINTÄÄN
KERRAN KUUKAUDESSA)
- UMBRELLAN KÄYTTÖÖNOTTO LAPSEN
ELÄMÄNTILANNE, KYVYT JA TARPEET HUOMIOON
OTTAEN (N. 15 V. ALKAEN)
- RUOAN / ILTAPALAN LAITTO VÄHINTÄÄN KERRAN
KUUKAUDESSA / OHJAAJA
- PUHELINMUISTIO JOKAISELLE NUORELLE JOHON
KOOTTAISIIN ESIM. VIRASTOJEN, LÄÄKÄRIN
NROT
- KALENTERIN HANKKIMINEN JA KÄYTTÖÖN
OPASTAMINEN
- HUOMIOIDAAN ITSENÄISTYMISSIVAIHEESSA
OLEVA NUORI
 - OPASTETAAN NS. KÄDESTÄ PITÄEN JA
MUKANA OLLEN NUORTA ASIOINTIIN
→ LÄÄKÄRIN YMS. AJANVARAUKSET,
TYÖVOIMATSTO, KELA YMS. ASIOINTI
 - TUETAAN JA KANNUSTETAAN
LÄHIVERKOSTON YHTEYDENPIDON
VAHVISTAMISEEN
 - TALOUDELLISUUS
→ OMAN TILIN AVAAMINEN JA
TILIKIRJANPITO
→ HINTAVERTAILU
→ LASKUJEN MAKSU

- JÄTETÄÄN HALLITUSTI NUORI
OPETTELEMAAN YKSINOLOA PIENIKSI
AJOIKSI KERRALLAAN
→ LIEVENNETÄÄN YKSINÄISYYDEN
TUNNETTA / PELKOJA
- JOKAISELLE LÄHTEVÄLLE NUORELLE
JÄRJESTETÄÄN LÄHIVERKOSTOPALAVERI
→ MITEN JOKAINEN VOISI OMALTA
OSALTAAN AUTTAA NUORTA
YKSINÄISYYDEN TUNTEESSA
→ MITEN JOKAINEN VOISI OMALTA
OSALTAAN TUKEA MUILLA TAVOIN /
MUISSA ASIOISSA ITSENÄISTYVÄÄ
NUORTA
- HYGIENIA
→ HENKILÖKOHTAINEN PUHTAUS
→ PUHTAAT VAATTEET, PYYKINPESU
- SEURANTA
→ UMBRELLA-KANSIO PORTFOLIONA
NUORELLE
→ OMAOHJAAJAKESKUSTELUT JA
POHDINNAT
- LASTENKODIN ITSENÄISTYMISASUNTOON
MUUTTAVAN TUKI
→ LOIVENNETAAN KUILUA
→ KUTSUTAAN VIETTÄMÄÄN ILTAA
LASTENKODILLE
→ YHTEYDENPITO ENEMMÄN TYYLILLÄ:
"MITÄ KUULUU"
→ MATALA LÄHESTYISKYNNYS
→ SÄÄNNÖLLISET OMAOHJAAJAKÄYNNIT
SISÄLLYTETÄÄN ITSENÄISTYMISASUNNON
SÄÄNTÖIHIN/TUKISOPIMUKSEEN
→→ PYRITÄÄN VÄLTÄMÄÄN
KONTROLLOINNIN TUNNETTA

- LÄHTEVÄLLE NUORELLE LOPPUYHTEENVETO
 - TUKEE JATKOSSA NUORTA
 - TUKEE JATKOSSA AIKUISTUVAN NUOREN TUKIVERKOSTOA
 - TUKEE JATKOSSA JÄLKIHUOLLON TOIMIJOITA

KIRJAA MIETTEITÄ, AJATUKSIA JA KOKEMUKSIA
KÄYTÄNTEISTÄ ITSELLESI. KUN TIETOKONEENNE D-ASEMA
TAAS TOIMII, VOIT SIIRTÄÄ EM. ASIAT SINNE.

INNOSTAVAA KESÄÄ JA SYKSYÄ YHDESSÄ OMAOHJATTAVASI
KANSSA!!

Liite 10. KOLMANNEN TYÖPAJAN ESITTELYKIRJE

Hei lastenkodin työntekijä!

30.9.2010

Kaksi työpajaa on nyt takana ja viimeinen työpaja häämöttää marraskuun 23. päivää. Ennen viimeistä työpajaa oli tarkoituksena, että Umbrella-kansio on tullut jokaiselle tutuksi ja sen kanssa työskentely olisi aloitettu. Toivottavasti olette näin tehneet. Haluaisimme vielä muistuttaa, että tietokoneenne d-asemalla on edelleen käytössä oleva KEHITTÄMISHANKE – kansio. Toivottavasti olette käyneet tai käytte syksyn mittaan kirjaamassa ajatuksianne yhdessä luomistamme käytänteistä.

Alla apukysymyksiä, joiden kautta toivomme saavamme teiltä ajatuksia;

- Kuinka käyttöönotto on sinun kohdallasi sujunut?
- Mitä ongelmia / haasteita olet kohdannut?
- Nouseeko kokeilun aikana muita huomioitavia tai kehitettäviä asioita itsenäistyvän nuoren tukemiseen, ja mitä?
- Mitä pitäisi vielä tehdä?

Toivomme teidän pohtivan näitä kysymyksiä mielellään ennen viimeistä työpajaa, jotta voimme käyttää meille varatun ajan tehokkaasti. Tarkoituksenamme on saada viimeistelyä hanke muutoksineen sellaiseen pakettiin, joka jäisi elämään lastenkodin käytänteisiin osana arkea mahdollisimman pian.

Ajatuksenamme on, että käytänteiden toteutumista seurattaisiin kehityskeskusteluissa.

Syysterveisin, Paula ja Sanna

LIITE 11. LASTENKODIN VASTAAVAN OHJAAJAN KIRJE

OMIN EVÄIN MAAILMAAN, lastenkodista itsenäiseen elämään

Lastenkotimme täyttää elokuussa 40 v ja sinä aikana olemme kokeneet erilaisia muutoksia; kolmen yksikön lastenkotiosastosta olemme vuosien saatossa siirtyneet perhetyön kautta ennalta ehkäisevään suuntaan ja myös eriyttäneet huhtikuussa 2008 lastenkotihoidon ja vastaanotto-arvioinnin perustamalla uuden yksikön tätä varten. Vuonna 2004 saneerattiin entisistä kerho- ja harrastetiloista lastenkodin yhdeksi hoitopaikaksi itsenäistyvän nuoren asunto. Siinä on näiden vuosien aikana asunut jälkihuoltapaikkojen puuttuessa myös ulkopuolelta tulevia nuoria, mutta päätarkoitus on ollut lastenkodista jälkihuoltoon siirtyvän nuoren itsenäistyttäminen, joita on ollut tähän mennessä meiltä 8 nuorta, niiden lisäksi, jotka ovat muuttaneet lastenkodista suoraan kaupungin vuokra-asuntoon. Näiden kohdalla omaohjaaja on vapaa-ajallaan toiminut kaupungin palkkaamana tukihenkilönä jälkihuollon ajan.

Lastenkotityössä on meillä tapana lomakkeen avulla sijoituksen päättyessä kysyä sekä huoltajilta että sijoitetulta itseltään miten sijoitus heidän mielestään toimi ja oliko siitä hyötyä, mutta varsinaisesti tästä itsenäistymiseen ja jälkihuoltoon liittyvistä asioista ei meillä tähän mennessä ole ollut tietoa, miten meille sijoitetut lapset sen ovat kokeneet ja onko meidän ohjauksesta ollut heille apua, onko se ollut riittävää ja miltä osin jne. Joten jo pelkästään tästä opinnäytteen osasta saatu tieto on ollut korvaamatonta kehittäessämme uutta työmuotoa ja tuonut näkyväksi kehittämistarpeemme. Työntekijämme ovat pitkään lastenkodissa työskennelleitä ammattilaisia, joilla on pitkä lastensuojelullinen kokemus, mutta jokaisella oma tapansa toimia, jolloin yhtenäinen linjaus on puuttunut. Umbrella-kansioon tutustuminen, (joka oli meille täysin vieras) kehittämistyön aikana ja sen käyttöönotto ja työpajatyöskentelyn myötä yhteisesti sovitut käytänteet on nyt otettu käyttöön uudeksi toimintatavaksi ja kevään aikana ohjaajien kanssa käymissäni kehityskusteluissa nuorten itsenäistyttäminen uudella tavalla on tuonut struktuuria työntekoon ja se koetaan positiivisena. Opinnäytetyö on näiltä osin palvellut yksikömmme kehittämistarpeeseen.

Opinnäytetyön tuloksena jälkihuollon tilanne tulevaisuudessa koko kaupungissa on tämän myötä saanut uuden haasteen eli perhetukikeskuksemme johtaja on saanut toimeksiannon selvittää mahdollisuutta rakentaa tontillemme jälkihuoltoon varten usean asunnon käsittävän rakennuksen jälkihuolto -nuorille, josta lastenkodin työntekijät mahdollisine lisäresursseineen vastaisivat.

Kiittäen,

Else-Maarit Kivijärvi

lastenkodin vastaava ohjaaja